

HEEL NEDERLAND KIEST

PROVINCIALE STATEN

Handleiding

Het programma **Bijzondere Burger** is ontwikkeld door ASVZ/STRAS, in samenwerking met de volgende organisaties:

© 2024

Het is niet toegestaan om teksten of beelden over te nemen, te kopiëren of te bewerken, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van ASVZ.

Heel Nederland kiest

Nieuwe Provinciale Staten

Hier gaat het over

Het programma Bijzondere Burger is bedoeld voor VSO-leerlingen van 16-18 jaar van leerroute 3 (arbeidsmarktgericht) en/of leerroute 4 (beschut werk, arbeid).

De lessen gaan over actief meedoen aan de samenleving, volgens de spelregels van de democratie: je mag je mening geven maar moet ook luisteren naar die van anderen. En beslissingen worden uiteindelijk genomen op basis van *'de meeste stemmen gelden'*.

Bijzondere Burger omvat 2 programmalijnen, gericht op andere vormen van participatie.

DENK MEE, DOE MEE

Maak gebruik van je recht op inspraak binnen je directe leefwereld: de school.

Hiervoor zijn 3 modules uitgewerkt:

- *Tijd voor en feestje*: zullen we eens iets feestelijks op school organiseren?
- *Pimp de school*: zullen we het gebouw en de omgeving eens een opfrisbeurt geven?
- *Hart voor de buurt*: zullen we eens iets aardigs doen voor de andere buurtbewoners?

HEEL NEDERLAND Kiest

Maak gebruik van je recht om de mensen te kiezen die ons land besturen.

Hiervoor zijn 4 modules uitgewerkt:

- *Gemeenteraad*: wat doet de Gemeente en hoe kies je daar de juiste mensen voor?
- *Provinciale Staten*: wat doet de Provincie en hoe kies je daar de juiste mensen voor?
- *Tweede Kamer*: wat doet de Tweede Kamer en hoe kies je daar de juiste mensen voor?
- *Europees Parlement*: wat doet de Europese Unie en hoe kies je daar de juiste mensen voor?

De doelen van de programmalijn **HEEL NEDERLAND Kiest** richten zich op 3 terreinen:

Democratie

- Weet dat democratie ruimte biedt om invloed uit te oefenen op het beleid.
- Begrijpt de principes van *de meeste stemmen gelden* en *concessies doen*.
- Kan uitleggen waarom het nodig is dat iedereen meedoet en zijn stem laat horen.
- Weet hoe de democratie op de 4 bestuurlijke niveaus georganiseerd is.
- Weet met welke maatschappelijke thema's elk niveau zich bezighoudt.
- Begrijpt dat onze invloed indirect is: we kiezen een partij die onze belangen behartigt.
- Kan 5 politieke basiskleuren benoemen en de grote partijen daarop indelen.
- Kan zijn of haar stem volgens de voorschriften uitbrengen.
- Onderschrijft de belangrijkste spelregels ten aanzien van *vrijheid van meningsuiting*.

Burgerschap

- Heeft een mening over Nederland als thuisland.
- Stelt prioriteiten binnen een aantal maatschappelijke vraagstukken en vormt zich daar een mening over.
- Stelt zich open voor andere meningen en kan daarover in gesprek gaan.
- Is voorstander van gebruik maken van je stemrecht.

Sociaal-emotionele ontwikkeling

- Is zich bewust van zijn/haar vaardigheden op het vlak van duidelijk maken wat je wel of niet wilt, luisteren, (door)vragen en compromissen sluiten.
- Accepteert het als zijn/haar wens of idee op een democratische manier niet ingewilligd wordt.

Module Provinciale Staten

In deze module komen de volgende zaken aan bod:

Les 1 t/m 5: Democratie

- Wat is democratie?
- Waarom is het zo belangrijk?
- Hoe werkt het?
- Wat is mijn politieke kleur?
- Hoe gaat stemmen precies in zijn werk?

Les 6 t/m 9: Democratie in de provincie

- Waar houdt de Provincie zich mee bezig?
- Wie neemt de beslissingen en hoe?
- Wat vind ik zelf belangrijk?
- Welke politieke partijen passen daarbij?
- Denk ik er net zo over als de andere inwoners van deze provincie?

Democratie en politiek zijn ingewikkelde onderwerpen, vooral het bepalen welke partij bij jou past is een lastige klus. Veel mensen hebben daar moeite mee, laat staan leerlingen van het VSO. Daarom hebben we de werkelijkheid versimpeld door de politieke visies terug te brengen tot 5 hoofdstromen (kleuren), en vervolgens de bekende politieke partijen daarover te verdelen. Niet wetenschappelijk en weinig genuanceerd, maar je moet ergens beginnen. Beste Burger is geen kieswijzer die tot een kant-en-kaart en gedegen onderbouwd antwoord leidt, maar een eerste grove ordening in het dichte woud van de politieke partijen. Verdere verfijning moet daarna plaatsvinden, op basis van gesprekken met familie, vrienden en klasgenoten en informatie uit tv, krant en andere media.

Het feit dat de Provincie ook leverancier is van leden van de Eerste Kamer en er gelijktijdig Waterschapsverkiezingen zijn hebben we ook achterwege gelaten

Gebruikswijze

Het programma vereist relatief weinig voorbereiding

- Deze handleiding beschrijft per les de inhoud, werkvormen en organisatie.
- De leskist bevat de benodigde lesmaterialen. Deze kunnen bij elke volgende groep opnieuw gebruikt worden.
- Via de website www.bijzondereburger.online kun je PowerPoint-presentaties en werkbladen downloaden.
- Op deze site kunnen de leerlingen ook individueel herhalingsopdrachten maken.

De handleiding beschrijft gedetailleerd hoe de werkvormen/opdrachten uitgevoerd kunnen worden. Steeds staat ‘het verhaal’ erbij: waarom deze opdracht en wat is de verbinding met de vorige opdracht? Voel je vrij om er je eigen draai aan te geven, met eigen aanpassingen en aanvullingen.

Aan het begin van elke lessen staat welke materialen je nodig hebt:

materialen uit de leskist

downloadbare werkbladen

specifieke lesvoorbereidingen

herhalingsopdrachten op de website

De leerlingen bewaren de werkbladen in snelhechters. Neem deze na afloop van de les in en voeg er de werkbladen voor de volgende les aan toe.

In de lessen worden PowerPointpresentaties gebruikt. Hoewel de dia's in de handleiding staan afgebeeld is het verstandig om de presentaties vóór de les uit te testen.

Planning

De module bestrijkt 9 lessen van 1 uur. Of dat reëel is hangt af van de lesduur op deze school, van de groepsgrootte en het niveau van de leerlingen. Stap 1 in de voorbereiding is: inschatten of het programma in deze vorm past bij de situatie aansluit of dat bepaalde details aangepast moeten worden.

HEEL NEDERLAND KIEST is bedoeld voor *just-in-time* onderwijs rondom de landelijke verkiezingen. In de voorlaatste les worden in de klas schaduwverkiezingen gehouden, in de laatste les vergelijken de leerlingen hun stemgedrag met dat van de rest van Nederland. Deze laatste 2 lessen moeten dus rondom de echte verkiezingen heen gedrapeerd worden. Bij een frequentie van 1 les per week moet het project dus uiterlijk 8 weken voor de verkiezingsdatum starten, bij 2 lessen per week uiterlijk 4 weken daarvoor.

Beschrijving van de lessen

1. Democratie	9
2. Ieder zijn mening	15
3. Denken in kleuren	21
4. De middenweg	31
5. Samenwerken	37
6. Welkom in deze provincie	47
7. Dit vind ik belangrijk	55
8. Stemmen	63
9. Democratie: ben jij er klaar voor?	71

1

Democratie

1. Welkom in Nederland
2. Wie is hier de baas?
3. Democratie
4. Afsluiting

Materialen

- Wereldbol (opblaasbaar)
- Posters *Autoritair* en *Democratisch*
- Kaartjes *Autoritair of democratisch?*

- PowerPoint Les 1 (1. Een klein stukje aarde, 2. Groeten uit Holland, 3. Wie beslist wat? en 4. Democratie)
- Werkblad 1. *Dit beslis ik* → 1 PER LEERLING

- Maak voor elke leerling een snelhechter, v.v. een naamsticker. Stop daar dit eerste werkblad in en deel uit.
- Blaas vóór de les de wereldbol op.

www.bijzondereburger.online

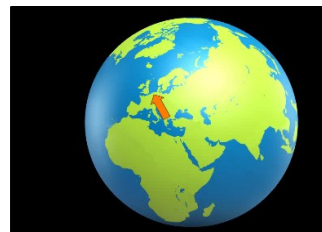
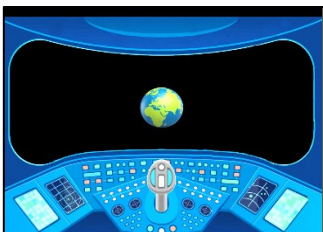

Provinciale Staten opdracht 1
Democratie

Welkom in Nederland

Leid het programma in aan de hand van **PowerPoint 1. Een klein stukje aarde.**

De komende lessen gaan we het hebben over hoe het is om in Nederland te wonen. Voel jij je thuis in dit land en in deze stad, of zou je liever ergens anders wonen? We gaan het hebben over hoe dingen in Nederland geregeld worden. Wie bedenkt dat, wie is hier de baas? En hebben jij en ik daar ook nog iets over te zeggen?

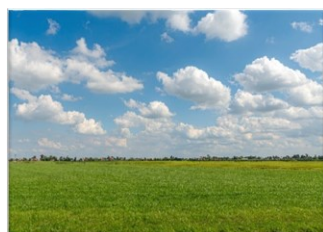

Pak de **wereldbol** erbij.
Wie kan aanwijzen waar Nederland ligt?

Wijs de werelddelen aan (Europa, Afrika, Rusland, China, Australië, Noord-Amerika, Zuid-Amerika, Zuidpool).
Wie weet hoe deze gebieden heten?

Noem een paar kenmerken van ons land, aan de hand van **PowerPoint 2. Groeten uit Nederland.**

Nederland is vlak, we hebben geen heuvels of bergen.

We hebben veel water.

Het regent vaak, maar er zijn ook mooie dagen. In de winter kan het flink koud zijn.

Les 1. Democratie

Omdat ons land zo plat is wordt er veel gefietst.

Met 17 miljoen inwoners zijn we een van de drukste landen van Europa.

Als je alleen leeft, zoals een roofvogel, kun je doen wat je wilt.

Maar als je samenleeft met veel andere mensen op een kluitje kun je niet zonder afspraken en regels.

Samenleven is: rekening houden met elkaar. Voor een deel doen we dat uit onszelf: 'ongeschreven wetten'.

Maar andere afspraken gaan niet vanzelf en moeten op papier staan: 'geschreven wetten'.

Vraag of mensen onderstaande dingen uit zichzelf doen, of omdat het een officiële wet is. (d.w.z.: als iets een wet is, dan krijg je een boete als je het niet doet).

- meneer/mevrouw en U zeggen tegen oudere mensen
- niet roken in de trein
- geen rommel op straat gooien
- niet parkeren waar een bord NP staat
- de deur voor iemand openhouden
- pas oversteken als het licht op groen staat

Besluit met:

Rekening houden met elkaar = sociaal. Geen rekening houden = asociaal.

Wie is hier de baas?

Leg uit:

Om te zorgen dat het prettig is om in Nederland te wonen moet er van alles geregeld worden. Maar wie bedenkt al die plannen en regels?

Speel een quiz met behulp van **PowerPoint 3. Wie beslist wat?**

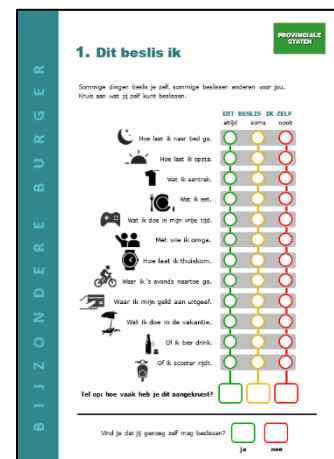
Op elke dia staat een bepaalde afspraak en een groepje beslisters (*koning, regering, burgemeester, politie, rechter, directeur, docent, ouder/verzorger*).

De leerlingen geven per voorbeeld aan wie in dat geval de beslissing neemt. *(na een muisklik verschijnt het juiste antwoord)*.

Ook op **werkblad 1. Dit beslis ik** staan beslissingen en regels. De leerlingen kruisen aan wat zij op dit moment zelf (mogen) beslissen en geven tot slot een oordeel: zijn ze tevreden over hun bevoegdheden?

Bespreek de resultaten.

Les 1. Democratie

Democratie

▶ Zet de **posters Autoritair en Democratisch** verspreid door het lokaal neer en licht ze toe.

Je kunt op 2 manieren een beslissing nemen.

Autoritair:
"Zo gebeurt het
gewoon,
punt uit!"

Democratisch:
"Wie is het
hiermee eens?"

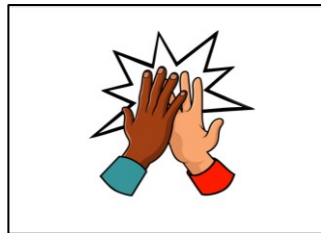

▶ Lees de **kaartjes Autoritair of democratisch?** voor en vraag de leerlingen om bij het juiste bord te gaan staan.

▶ Noem de principes van de democratie, aan de hand van **PowerPoint 4. Democratie**.

*Nederland is een
democratisch land.*

*De regering probeert zo veel
mogelijk rekening te houden
met wat wij met z'n allen
willen.*

*En wie het ergens niet mee
eens is mag dat hardop
zeggen.*

*Dat vinden wij normaal, maar er zijn ook landen waar
de bevolking niets te zeggen heeft. Als je daar kritiek
op de regering hebt word je opgepakt en in de
gevangenis opgesloten.
Je zal er maar geboren worden!*

Afsluiting

Ga met de leerlingen in een kring zitten en pak de **werldbol** erbij.
Vat de les samen:

Als je met veel mensen in een klein land woont moet er veel geregeld en afgesproken worden. Daar zijn allerlei mensen dag en nacht mee bezig. Ons land is een democratie. Dat betekent dat de regering probeert om plannen te bedenken waar zo veel mogelijk mensen zich in kunnen vinden. Dat is veel prettiger dan wonen in een autoritair land waar je niets te vertellen hebt.

Leg de spelregels uit:

We gaan nu de werldbol overgooien. Geen enkel land is perfect, ook Nederland niet. Als je de bal krijgt maak je deze zin af: "Als ik de baas was van Nederland, dan zou ik ...". Niet lang nadenken, noem gewoon het eerste dat in je opkomt. Dan gooi je de werldbol door naar iemand anders, die op zijn of haar beurt moet zeggen wat er anders moet of kan in Nederland. Enzovoort.

Begin zelf als eerste.

*Neem aan het einde van de les de mapjes met werkbladen in.
Staan de namen erop?*

2

Ieder zijn mening

1. De vorige keer
2. Ieder zijn mening
3. Hoe kom je daarbij?
4. Verschil van mening
5. Afsluiting

Materialen

- Posters *Hond en Kat*
- Kaartjes *Hoe kom je daarbij?* (1 set per leerling)
- Kaartjes *Meningen*

- PowerPoint Les 2 (1. *Vorige keer*, 2. *Meerderheid & minderheid* en 3. *Hoe kom je daarbij?*)
- Werkblad 2. *Wat wordt het?* en 3. *Verschil van mening* → 1 PER LEERLING

- Voeg de nieuwe werkbladen aan de snelhechter toe en deel deze uit.

www.bijzondereburger.online

Provinciale Staten opdracht 2
Hoe kom je daarbij?

De vorige keer

▶ Vat de vorige les samen, aan de hand van **PowerPoint 1. Vorige keer.**

Samenleven in een druk land als Nederland kan niet zonder goede afspraken.

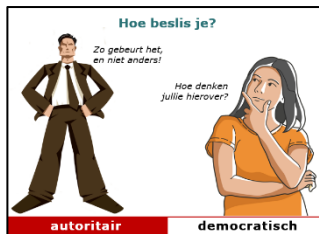
Sommige dingen doe je uit jezelf ('ongeschreven wetten'), andere moeten op papier gezet worden.

Verschillende mensen nemen beslissingen. Dat kan op 2 manieren:

*Autoritair:
"Zo moet het, punt uit!"*

*Democratisch:
"Hoe denken jullie hierover?"*

In een democratisch land mag je hardop zeggen wat je wel en wat je niet wilt.

In autoritaire landen mag dat niet. Daar moet je gewoon doen wat er gezegd wordt, of je dat nou leuk vindt of niet.

Ieder zijn mening

Leg uit:

In een autoritair land heb je niets te zeggen, maar in een democratisch land telt jouw mening wel. Dat is alleen interessant als je ook een mening hebt, natuurlijk.

Hang de **posters Hond en Kat** verspreid door het lokaal en leg de bedoeling uit:

Stel: je ouders (verzorgers) denken erover om een hond of een kat te nemen.

Welk huisdier heeft jouw voorkeur?

Ga bij een van de borden staan (ook als je niets met huisdieren hebt).

Vraag van beide partijen een paar leerlingen om hun voorkeur toe te lichten. Waarom is een hond beter/leuker dan een kat? (*of andersom*).

Eerst om de beurt, daarna mag er op elkaar gereageerd worden.

Daarna mogen leerlingen eventueel nog van plek wisselen.

Hoe groot zijn de verschillende kampen uiteindelijk?

Stel: wij zijn één groot gezin, ik ben jullie vader/moeder.

Omdat ik zelf het meest hou van .... [het minst populaire huisdier] besluit ik dat we dit als huisdier nemen.

Wat vinden jullie daarvan? Wat zouden jullie doen in mijn plaats?

Introduceer de begrippen *meerderheid* (de helft + 1) en *minderheid* (minder dan de helft), aan de hand van **PowerPoint 2. Meerderheid en minderheid**.

Eerst waren jullie samen 1 groep.

Toen er iets te kiezen viel ontstonden er 2 groepen. De grootste groep noem je: de meerderheid, de kleinste de minderheid.

Democratisch beslissen = doen wat de meerderheid wil.

Oftewel: de meeste stemmen gelden.

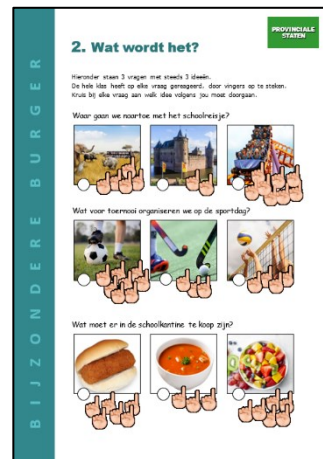
Les 2. Ieder zijn mening

Op **werkblad 2. Wat wordt het?** bepalen de leerlingen in een aantal situaties wat de meerderheid en wat de minderheid is. Of dat 'de stemmen staken' (even veel voor als tegen).

Bespreek de resultaten klassikaal.

Als de stemmen staken zit er niets anders op dan de plannen aanpassen en opnieuw voorleggen. Of je besluit om meerdere dingen te doen.

Hoe kom je daarbij?

Leg uit:

Democratie gaat over openstaan voor verschillende meningen. Je kunt pas bepalen of je het met een bepaalde mening eens bent als je weet waar die mening op gebaseerd is. Niet elk argument is even sterk.

Bespreek 3 soorten argumenten, aan de hand van **PowerPoint 3. Hoe kom je daarbij?**

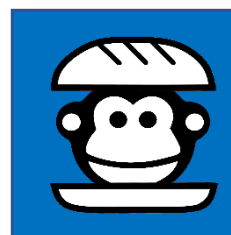
FEIT

*Je mening is gebaseerd op dingen die je zeker weet. Je hebt het zelf meegemaakt of het is bewezen.
Bijv. "De aarde is rond."*

VOORORDEEL

*Je gaat er wel vanuit dat het zo is, maar eigenlijk weet je dat niet zeker.
Bijv. "Mensen uit Zeeland zijn zuinig."*

BROODJE AAP

*Je gelooft iets wat beweerd wordt, ook al is het eigenlijk nogal onlogisch.
Bijv. "Bij inenten spuiten ze een chip in waarmee ze je in de gaten kunnen houden."*

Welk argument is het meest betrouwbaar? (feit)

Les 2. Ieder zijn mening

Geef elke leerling een set **kaartjes Hoe kom je daarbij?**

Lees de **kaartjes Mening** voor en vraag de leerlingen om deze te beoordelen door het juiste kaartje op te steken.

Verschil van mening

Leg uit:

*Mensen hebben vaak overal een mening over.
Soms dezelfde meningen, soms heel verschillende.
Hoe zit dat in deze klas? Dat gaan jullie onderzoeken.*

Op **werkblad 3. Verschil van mening** kruisen de leerlingen eerst in kolom 1 aan wat ze zelf van deze uitspraken vinden. Zijn ze het er mee eens of niet?

Daarna gaan ze langs bij 3 klasgenoten en vragen wat zij hebben ingevuld. Ze nemen dat over in kolom 2, 3 en 4 van het werkblad.

Vindt iedereen in deze klas hetzelfde?

3. Verschil van mening

Mensen hebben allerlei meningen. Soms vinden ze iets hetzelfde als jij, soms heel anders. Kruis hieronder aan hoe jij over deze onderwerpen denkt.

Daarna vragen bij 3 klasgenoten en vul in wat zij hebben aangevuld. Het zijn klasgenoten die je niet moet op goed hart of wraak aan denken, dat ze andere meningen hebben dan jij.

	Mijn mening		Mening van klasgenoten					
	JA	NEE	Klasgenoot 1	Klasgenoot 2	Klasgenoot 3	Klasgenoot 4	Klasgenoot 5	Klasgenoot 6
Fietshelmen moeten verplicht worden.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Stuur auto's niet weg voor de dieren.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aan het begin van de les moeten alle leerlingen ingevuld worden.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Bepaal de klassikale uitslag: tel per stelling het totaal aantal keer *eens* en *oneens* op.

Verschil van mening, is dat erg? Nee, dat maakt de wereld alleen maar leuker en interessanter. Het zou saai zijn als iedereen precies hetzelfde zou denken en doen. Maar het is wel belangrijk dat je de ander de ruimte geeft om te vinden wat hij vindt. Ook als dat iets anders is dan hoe jij denkt.

Afhankelijk van de verbale vaardigheid en veiligheid binnen de groep kun je afsluiten met een kort debat: kies een stelling en vraag een voor- en een tegenstander om een toelichting te geven op hun mening. *Waarom vind je dat?*

Zijn er leerlingen die door deze argumenten van mening veranderen?

Praten over je mening is goed. Het kan ertoe leiden dat je van gedachten verandert, of niet. Ook prima, zolang je maar aardig blijft. Dus niet: "Wat een onzin!", maar: "Hier denken we bijvoorbeeld verschillend over, even goeie vrienden!"

Afsluiting

Vat de les samen:

We hebben meningen over van alles en nog wat. Dat is goed, want als je wilt meepraten moet je weten wat je leuk en belangrijk vindt. Maar meningen zijn niet altijd even sterk. Soms zijn ze gebaseerd op feiten, soms op een vooroordeel. En soms neem je zelfs een onzinverhaal klakkeloos over (broodje aap).

Je mening wordt sterker als je op zoek gaat naar informatie: tv (bijv. Jeugdjournaal), internet, krant of gesprekken met anderen.

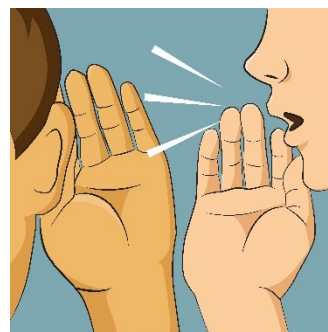
Tijd voor een experiment.

Ga samen met de leerlingen in een kring zitten. Fluister de leerling naast je onderstaand verhaal in. Die leerling vertelt dat weer (fluisterend) door aan zijn of haar buurman of -vrouw.

Tot slot vertelt de laatste leerling het verhaal hardop na.

Is het nog steeds hetzelfde verhaal?

Denken de leerlingen dat dit echt gebeurd is?

Conclusie:

Zo gaat dat met broodje-aap verhalen: omdat ze zo smeugig zijn gaan ze snel rond en worden steeds extremer. Dat is geen goede basis voor een mening!

Stelregel: Als een verhaal erg ingewikkeld of raar is, dan is het meestal niet waar.

Een oud omaatje deed haar poedeltje elke zaterdag in bad. Na het afdrogen zette ze hem dan nog even in de voorverwarmde oven (*met de deur open), zodat zijn natte vacht snel droogde. Oude hondjes hebben het nu eenmaal snel koud. Natuurlijk zette ze de oven wel op de laagste stand.

Op een dag ging de oven kapot en dus kocht ze een nieuwe.

Op zaterdag zette ze haar hondje na het badderen zoals gewoonlijk weer in de oven, om lekker warm te worden. Maar het apparaat dat ze gekocht had was geen oven, maar een magnetron. En die werkt heel anders: binnen 5 minuten was het oude poedeltje helemaal gaargekookt!

Het omaatje was erg verdrietig en boos op de fabrikant. Ze vond dat hij duidelijk in de gebruiksaanwijzing had moeten zetten dat een magnetron gevaarlijk is voor dieren.

Ze stapte naar de rechter en die gaf haar gelijk. De verkoper van de magnetron moest haar een boete betalen van een half miljoen euro!

*Neem aan het einde van de les de mapjes met werkbladen in.
Staan de namen erop?*

3

Denken in kleuren

1. De vorige keer
2. Privé en politiek
3. Vertegenwoordigers
4. Kleur bekennen
5. Afsluiting

Materialen

- Gekleurde hoedjes (3 kleuren)
- Kaarten *Partijprogramma*
- Set *Stemkaartjes* (1 per leerling)
- Kleurborden (5 kleuren + wit)
- Viltstiften (rood, blauw, groen, paars, geel)
- Kaartjes *Kleur bekennen*
- Cd-rom (1 per leerling)

- PowerPoint Les 3 (1. *Vorige keer*, 2. *Privé en politiek*, 3. *Je hoeft niet alles zelf te doen* en 4. *Kleur bekennen*)
- Werkblad 4. *Privé en politiek*, 5. *Interessant of saai*, 6. *Dit kan ik* en 7. *Kleur bekennen* → 1 PER LEERLING

- Voeg de nieuwe werkbladen aan de snelhechters toe en deel deze uit.

www.bijzondereburger.online

Provinciale Staten opdracht 3
Politieke meningen

De vorige keer

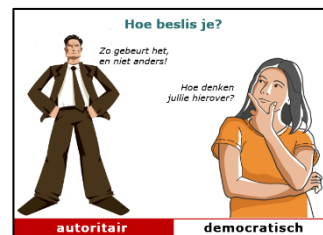
Herhaal de vorige lessen, met behulp van **PowerPoint 1. Vorige keer.**

Met zovelen in een klein landje wonen lukt alleen met goede afspraken en regels.

Je kunt op 2 manieren beslissen. Autoritair: "Zo gaat het, punt uit!"

of democratisch: "Wie is het hier mee eens?"

In een democratie mag je zeggen wat je vindt en telt elke mening mee.

Als er iets te kiezen valt ontstaan er 2 groepen: een meerderheid en een minderheid.

Democratisch beslissen is: de meeste stemmen gelden.

Meningen zijn niet altijd op goede argumenten gebaseerd.

Meningen kunnen verschillen. Dat is niet erg, als we elkaar maar gewoon een eigen mening gunnen.

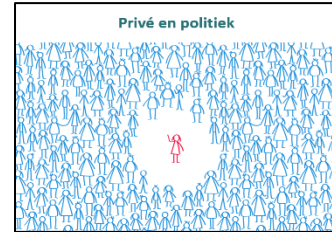
Les 3. Denken in kleuren

Privé en politiek

Leg uit aan de hand van **PowerPoint 2. Privé en politiek**.

*We hebben het al veel gehad over meningen. Tot nu toe ging het vooral over je eigen leven: privé-meningen. Maar het is ook belangrijk om te kijken naar de wereld om je heen. Wat zijn jouw wensen en ideeën over hoe het in onze stad (dorp) en in ons land geregeld moet zijn?
Dat noem je: politieke meningen.*

Politiek = praten over hoe we zorgen dat het voor iedereen fijn is om hier te wonen.

Op **werkblad 4. Privé en politiek** kruisen de leerlingen aan welke onderwerpen tot het privé- en welke tot het politieke domein behoren. Hebben ze ook een mening over de politieke onderwerpen?

Bespreek na:

Politieke onderwerpen zijn ingewikkeld en gaan soms over dingen waar je weinig verstand van hebt. Hoe bepaal je jouw politieke mening? Dat ontdek je in deze en komende lessen.

Leg uit:

Meedenken en meepraten over waar het schoolreisje heen gaat of wat je in het weekend gaat doen is leuk. Maar over de stad en het land moeten elke dag heel veel beslissingen genomen worden. Ook over minder leuke onderwerpen.

Het vervolg van **PowerPoint 2** geeft voorbeelden van onderwerpen die besproken moeten worden.

Les 3. Denken in kleuren

Deze beleidsterreinen staan ook op **werkblad 5. Interessant of saai?** (2 pagina's).

De leerlingen kruisen aan over welke onderwerpen ze wel zouden willen meepraten en welke ze te saai vinden.

Topic	Interessant (Green)	Saai (Red)
Meer wegen aanleggen?	○	○
Is er genoeg natuur?	○	○
Meer sportvelden aanleggen?	○	○
Meer of minder ruimte voor de boeren?	○	○
Hoe houden we de rivieren schoon?	○	○
Meer mensen fabrieken gebouwd worden?	○	○
Meer windmolens neerzetten?	○	○
Meer geld voor radio en tv?	○	○
Waar moeten recreatieplekken komen?	○	○
Meer laten via aira afval?	○	○
Meer openbaar vervoer?	○	○
Meer popconcerten organiseren?	○	○

Vertegenwoordigers kiezen

Leg uit aan de hand van **PowerPoint 3. Je hoeft niet alles zelf te doen.**

Inpraak is leuk, maar je wilt niet dat de regering elke dag belt om te vragen wat jij van een bepaald idee vindt.

Gelukkig hoef je niet alles te weten en te kunnen, iedereen heeft weer andere talenten.

Staan hier dingen tussen waar jij goed in bent?

Op **werkblad 6. Dit kan ik** vullen de leerlingen 3 dingen in waar ze goed in zijn. Dat kunnen vaardigheden zijn uit de PowerPoint, of andere kwaliteiten.

Kunnen ze een hiërarchie aan deze 3 talenten toekennen:

Is er één ding wat je het allerbeste kunt?

Vergelijk de uitkomsten.

Je kunt niet alles zelf. Dingen die jij zelf niet kunt of niet leuk vindt kun je beter vragen aan iemand die daar wel handig in is of die dat wel leuk vindt.

Les 3. Denken in kleuren

Leg uit aan de hand van de volgende dia's:

Dat geldt ook voor plannen maken voor wat er allemaal moet gebeuren in onze ons land.

In plaats van dat we die zelf allemaal moeten bedenken vragen we andere mensen om dat voor ons te doen.

Mensen die daar de juiste talenten voor hebben:

- *die dikke en ingewikkelde rapporten kunnen lezen*
- *die kunnen uitrekenen wat elk plan kost*
- *die best urenlang willen vergaderen en discussiëren*

Dat moeten natuurlijk wel mensen zijn die hetzelfde vinden als jij en die dus ook plannen maken waar jij het mee eens bent.

Waar vind je zulke mensen?

Bij speciale clubjes die ze hebben opgericht: politieke partijen.

Daar zijn er een heleboel van. Elke partij heeft zijn eigen kijk op hoe de samenleving eruit moet zien en welke regels daarbij passen, en welke juist niet.

Elke partij heeft zijn eigen naam en logo.

Zo kun je ze gemakkelijk herkennen.

Meedoen aan de democratie gaat als volgt:

je kiest een politieke partij die namens jou meedenkt, meepraat en meebeslist.

Kleur bekennen

► Projecteer de eerste dia van **PowerPoint 4. Kleur bekennen**.

Er zijn veel politieke partijen. De kunst is om er een te vinden die dezelfde dingen leuk en belangrijk vindt als jij. Die dezelfde politieke kleur heeft als jij. Meedoen met de democratie is dus: kleur bekennen.

► Vraag 3 vrijwilligers om een politieke partij op te richten. Ze kiezen elk een **partijprogrammakaart** die hen aanspreekt¹ en zetten een **gekleurd hoedje** op.

Ze lichten beurtelings hun standpunt toe, via een kort interview. Speel de rol van journalist en stel vragen over hun visie.

→ *Gesloten vragen (ja/nee) zijn voor leerlingen gemakkelijker dan open vragen.*

¹ Ze mogen ook een eigen programmapunt bedenken.

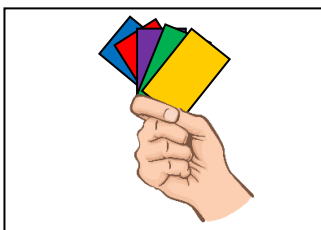
► Geef na de laatste toelichting elke leerling een set van drie **stemkaartjes** en vraag hen om aan te geven wat ze het beste plan vinden (kaartje opsteken). Wie heeft de meeste aanhangers?

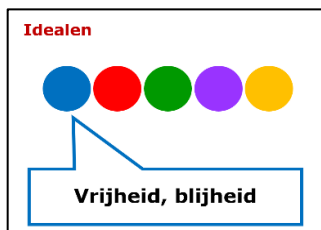
Les 3. Denken in kleuren

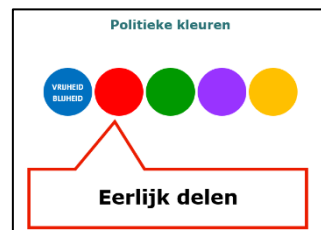
Leg de 5 politieke kleuren uit aan de hand van het vervolg van **PowerPoint 4. Kleur bekennen**. Gebruik de **partijprogrammakaarten** als voorbeeld van deze kleuren (zie *kleuraanduiding op de kaarten*).

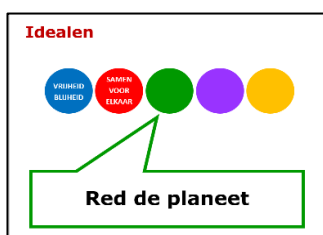
Er zijn 5 politieke kleuren. Elke kleur staat voor wat mensen het belangrijkste vinden: hun ideaal.

“Ik wil een goed leven: een fijn huis, mooie auto, leuke baan, genoeg geld om leuke dingen te kopen en te doen.”

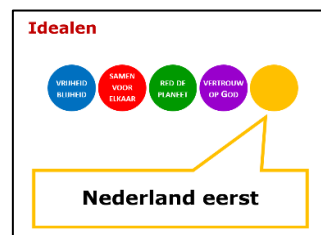
“Iedereen moet gelijke kansen krijgen. Het verschil tussen arm en rijk mag niet te groot zijn.”

“We moeten zuinig zijn op de natuur. Niet vervuilen, de aarde niet opmaken en ook de dieren ruimte gunnen”.

“We moeten leven zoals de Bijbel of de Koran dat voorschrijft”.

“Ons land moet blijven zoals het altijd geweest is. We gaan ons niet aanpassen aan buitenlanders”.

Zet de **kleurborden** verspreid door het lokaal en leg de bijpassende **vieltstiften** erbij (behalve bij het witte bord). De leerlingen vullen op **werkblad 7. Kleur bekennen** hun naam in.

PROVINCIALE STEUN

7. Kleur bekennen

Hoe je over ons land en onze samenleving denkt, weet je politieke kleur. Die kleur zegt iets over jouw idealen, over wat je echt belangrijk vindt.

Vul hier je naam in:

Plaak stickers in de rondjes met dezelfde kleur als die van de uitdrukking voor je het meest aanspreekt. Tusschen je kleur dan voor een andere sticker.

1	2	3	4	5
6	7	8	9	10
11	12	13	14	15
16	17	18	19	20

Als je kaart vol is kruis je hieronder de 2 kleuren aan waarvan je de meeste stickers hebt. Witte stickers tellen niet mee.

Bij mij zijn de meeste stickers:

Op de tweede plaats staan:

Les 3. Denken in kleuren

Leg de opdracht uit:

*Ik lees steeds 2 uitspraken voor, bij elke uitspraak hoort een bepaalde kleur.
Loop naar het bord met de kleur van de uitspraak waarmee je het eens bent.*

*Ben je het met beide uitspraken eens, kies dan de uitspraak die je het belangrijkste vindt.
Ben je het met beide uitspraken oneens of weet je niet wat je moet kiezen?
Ga dan bij het witte bord staan.*

Bij elk bord ligt een viltstift. Kleur daarmee op het werkblad het rondje met het nummer van de uitspraak in.

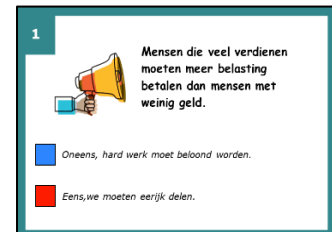

Gebruik **kaartjes Kleur bekennen** (1 t/m 7).

Lees de stelling en meningen van kaartje 1 voor en vraag de deelnemers om bij een kleurbord te gaan staan.

Vraag van beide kampen iemand om toelichting, daarna mag er nog van plek gewisseld worden. De deelnemers kleuren het vakje op het werkblad in.

Herhaal deze procedure met kaartje 2 t/m 7.

Afsluiting

Vat de les samen.

Naast privé-meningen zijn er ook politieke meningen: meningen over hoe het land en de stad eruit moet zien. Meedoen met de democratie is: vertellen hoe jij dat ziet. Maar omdat er zoveel beslist moet worden en de onderwerpen vaak ingewikkeld zijn is er een handige oplossing bedacht: we laten dat meepraten en meebeslissen over aan mensen die dat goed kunnen en die hetzelfde vinden als wij.

Die mensen zitten in speciale clubjes: politieke partijen. Elke partij heeft een bepaalde kijk op ons land. Een ideaal, een 'politieke kleur'. De kunst is om erachter te komen welke partij dezelfde kleur heeft als jij. Vandaag heb je een eerste verkenning gedaan.

Les 3. Denken in kleuren

Eindig met een proefje.

Het licht van de zon is wit. Of lijkt dat maar zo...?

Deel de **CD-ROM's** uit.

De leerlingen gaan bij het raam staan, richten de onbedrukte kant van de cd naar het licht en proberen al draaiend een mooi kleurpatroon te krijgen.

Het lijkt alsof de zon maar 1 kleur licht heeft. Maar wit licht is eigenlijk een mengsel van allerlei kleuren.

Zo is het ook bij politieke meningen: ze kunnen verschillende kleuren hebben.

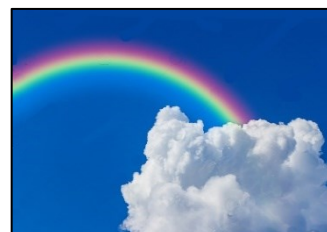
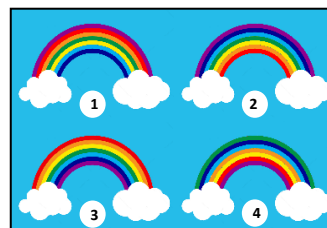

Waar kennen we dit nog meer van?

Laat de voorlaatste dia van **PowerPoint 4** zien.

Welke is de echte regenboog?

(nr. 3; klik voor het antwoord)

*Neem aan het einde van de les de mapjes met werkbladen in.
Staan de namen erop?*

4

De middenweg

1. De vorige keer
2. Respect voor elkaar
3. Een deal sluiten
4. Kleur bekennen
5. Afsluiting

Materialen

- Kaartjes *Hier heb ik zin in*
- Kleurborden (5 kleuren + 1 wit)
- Viltstiften (rood, blauw, groen, paars, geel)
- Kaartjes *Kleur bekennen*

- PowerPoint Les 4 (1. *Vorige keer*, 2. *Respect*, 3. *De middenweg*, en 3. *Kleur bekennen*)
- Werkblad 7. *Kleur bekennen* en 8. *Meerdere wegen* → 1 PER LEERLING

- Voeg de nieuwe werkbladen aan de snelhechters toe en deel deze uit.

www.bijzondereburger.online

Provinciale Staten opdracht 4
Reageren met respect

De vorige keer

Herhaal de vorige lessen aan de hand van **PowerPoint 1. Vorige keer.**

In een vol land als dat van ons kun je niet zonder goede afspraken en regels.

Je kunt op 2 manieren beslissen. Autoritair: "Zo gaat het, punt uit!"

Of democratisch: "Wie is het hier mee eens?"

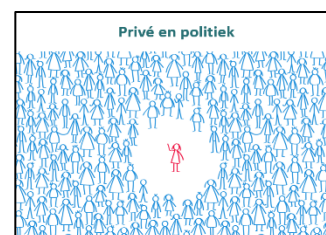
Bij een democratie telt elke mening.

Meningen kunnen gebaseerd zijn op feiten, maar ook op vooroordelen of broodje-aap verhalen.

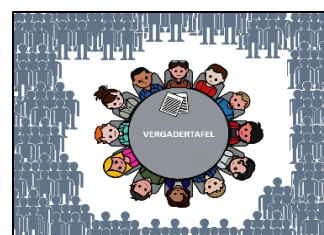
Als er iets te kiezen valt ontstaan er groepen: meerderheid en minderheid.

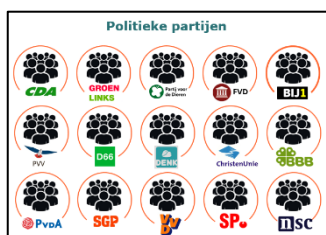
Privé-meningen gaan over je eigen leven, politieke meningen over het leven van ons allemaal.

Je kunt (en wilt) niet overal over meepraten.

Daarom kies je mensen die dat voor jou willen doen: een politieke partij.

Elke partij heeft een eigen naam, een eigen logo

en een eigen ideaal, een politieke kleur. Welke kleur past bij jou?

Respect voor elkaar

► Leg uit, aan de hand van **PowerPoint 2. Respect**.

In ons democratische land proberen we zoveel mogelijk rekening te houden met elkaars wensen en meningen. Iedereen mag vinden wat hij vindt en zijn zoals hij is. Ook als dat anders is. We hebben RESPECT voor elkaar.

► De volgende dia's laten alledaagse situaties zien waarin mensen respectloos handelen. Hoe kan het anders, met respect? (klik voor het antwoord)

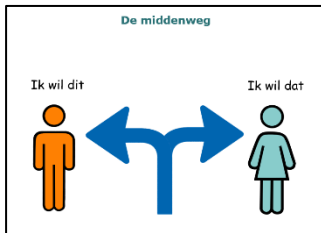

Een deal sluiten

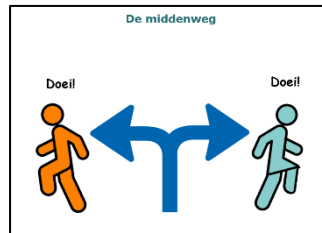

Leg uit aan de hand van **PowerPoint 3. De middenweg**.

Mensen willen wel samenleven, maar hebben niet altijd dezelfde wensen.

Als de een dit wil en de ander dat.....

dan kun je natuurlijk gewoon allebei je eigen weg gaan.

Maar je kunt ook op zoek gaan naar een middenweg.

Ook dat is democratie. Als de meningen verdeeld zijn en er geen duidelijke meerderheid is, dan wordt er gezocht naar een middenweg waarin toch zoveel mogelijk mensen zich kunnen vinden.

Een deal sluiten: allebei iets van je wensen inleveren en een alternatief bedenken waarmee jullie allebei tevreden zijn.

Leid de opdracht in:

Om de middenweg te vinden moet je soepel en vindingrijk zijn. Hoe goed zijn jullie daarin?

Verdeel de klas in tweetallen en geef elk tweetal twee bijpassende **kaartjes Hier heb ik zin in**. Elk setje toont 2 uitwerkingen van dezelfde wens. Vraag de tweetallen om een middenweg te bedenken waarin ze zich allebei kunnen vinden.

Bijv.:

- *vandaag gehaktbal, morgen spaghetti*
- *allebei voor jezelf koken maar wel samen eten*
- *een restaurant kiezen waar beide gerechten op de kaart staan*

Bespreek de opdracht na.

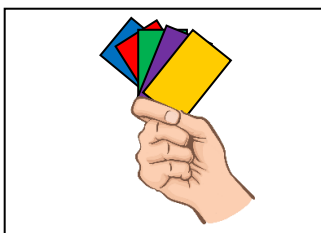
Was het moeilijk om een middenweg te vinden?

Zijn jullie tevreden met het resultaat?

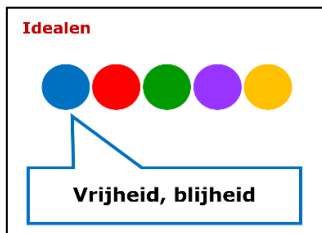
Kleur bekennen

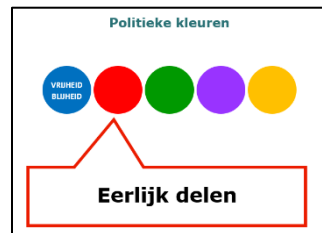
Verwijs naar de vorige les en herhaal de politieke kleuren, aan de hand van **PowerPoint 4. Kleur bekennen**.

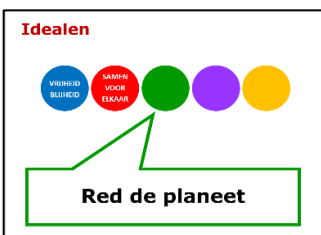
Er zijn 5 politieke kleuren. Elke kleur staat voor wat mensen het belangrijkste vinden: hun ideaal.

“Ik wil een goed leven: een fijn huis, mooie auto, leuke baan, genoeg geld om leuke dingen te kopen en te doen.”

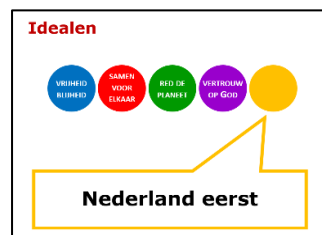
“Iedereen moet gelijke kansen krijgen. Het verschil tussen arm en rijk mag niet te groot zijn.”

“We moeten zuinig zijn op de natuur. Niet vervuilen, de aarde niet opmaken en ook dieren de ruimte gunnen.”

“We moeten leven zoals de Bijbel of de Koran dat voorschrijft”.

“Ons land moet blijven zoals het altijd geweest is. We gaan ons niet aanpassen aan buitenlanders”.

Herhaal de opdracht *Kleur bekennen*, met andere stellingen. Zet de **kleurborden** verspreid door het lokaal, leg de **uiltstiften** ernaast (behalve bij het witte bord). De leerlingen pakken **werkblad 7. Kleur bekennen** erbij.

Leg de werkwijze nog eens uit.

Ik lees steeds 2 uitspraken voor. Elke uitspraak heeft een bepaalde kleur. Loop naar het bord met de kleur van de uitspraak waar je het mee eens bent.

Ben je het eens met beide uitspraken, kies dan de uitspraak die je het belangrijkste vindt. Ben je het met beide uitspraken niet eens of weet je niet wat je moet kiezen? Ga dan bij het witte bord staan.

Bij elk bord ligt een uiltstift. Kleur op het werkblad het vakje met het nummer van de uitspraak in.

7. Kleur bekennen

Hoe je over ons land en onze samenleving denkt haat je politieke kleur. Die kleur zegt iets over jouw idealen, over wat jij echt belangrijk vindt.

Vul hier je naam in:

Mak stickers in de vorm van de meeste kleur die die van de uitspraak waar je het mee eens bent. Tuigfel je Kies dan voor een witte sticker.

1	2	3	4	5
6	7	8	9	10
11	12	13	14	15
16	17	18	19	20

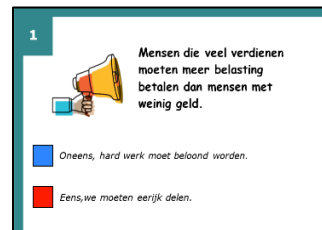
Als je kaart vol is kun je hieronder de 2 kleuren aan vervoeren die de meeste stickers heb. Vries stickers vaker met mee.

Hij mij zijn de meeste stickers:

Op de tweede plaats staan:

Gebruik **kaartjes Kleur bekennen** (8 t/m 14).
 Lees de stelling en meningen voor en vraag de deelnemers om bij het kleurbord te gaan staan van hun keuze.
 Vraag van beide kampen iemand om toelichting, daarna mag er nog van plek gewisseld worden.
 De deelnemers kleuren de vakjes in (positie 8 t/m 14).

Afsluiting

Vat de les samen.

Bijzondere Burger gaat over de manier waarop wij mee kunnen praten over hoe het er in onze stad en ons land aan toe gaat. We hebben het gehad over meningen. Persoonlijke meningen en politieke meningen. Je een goede mening vormen is soms nog best lastig. Goed omgaan met meningsverschillen ook.

Je weet nu dat democratie betekent dat er geluisterd wordt naar wat de meerderheid wil: 'de meeste stemmen gelden'. Vandaag hebben we ook gekeken naar wat er gebeuren moet als er geen meerderheid is; als er evenveel mensen voor als tegen zijn. Dan moet er een middenweg gevonden worden waar wel de meeste mensen zich in kunnen vinden. Ook dat is soms best moeilijk.

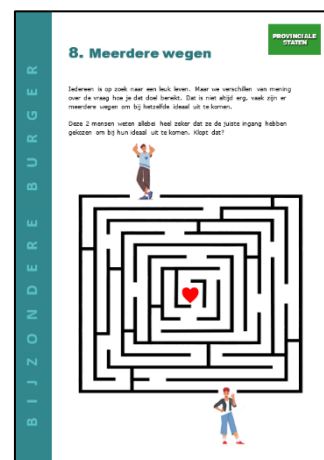
Tot slot hebben jullie ook vandaag weer een rondje Kleur bekennen gedaan. Jullie politieke kleuren zijn weer iets beter zichtbaar geworden. De volgende les ontdek je welke kleur en politieke partij het beste bij jou past.

Deel **werkblad 8. Meerdere wegen** uit.
 Dit doolhof symboliseert het feit dat er vaak meerdere wegen zijn om bij je wens uit te komen. Het is goed om daarvoor open te staan en niet te denken dat jouw weg de enige goede is. Er is vaak ook nog een middenweg.

De leerlingen zoeken de routes die beide figuren moeten afleggen om bij hun doel uit te komen.

Neem aan het einde van de les de mapjes met werkbladen in. Staan de namen erop?

5

Samenwerken

1. De vorige keer
2. Kleur bekennen
3. Winnen en verliezen
4. Samenwerken
5. Afsluiting

Materialen

- Kleurborden (6 kleuren)
- Viltstiften (*rood, blauw, groen, paars, geel*)
- Kaartjes *Kleur bekennen*
- Stembus

- PowerPoint Les 5 (*1. Vorige keer, 2. Kleur bekennen, 3. Winnen en verliezen en 4. Raad je het plaatje?*)
- Werkblad *7. Kleur bekennen, 9. Winnen en verliezen en 10. Meerderheid, minderheid* → 1 PER LEERLING
- Knipblad *Uitslag Kleur bekennen* → 1 STROOKJE PER LEERLING

- Knip de stroken uit het knipvel *Uitslag Kleur bekennen*.
- Voeg de nieuwe werkbladen aan de snelhechters toe en deel deze uit.

www.bijzondereburger.online

Provinciale Staten opdracht 5
Quiz democratie

De vorige keer

Herhaal de vorige lessen, met behulp van **PowerPoint 1. Vorige keer.**

In een druk land als dat van ons kun je niet zonder goede afspraken.

Binnen een democratie telt elke mening.

Als er iets te kiezen valt ontstaan er groepen: meerderheid en minderheid.

De een is niet belangrijker of beter dan de ander. We zijn allemaal gelijk en verdienen allemaal respect.

Democratie = plannen bedenken waar de meeste mensen zich in kunnen vinden.

Democratie is ook: deals sluiten.

Omdat we niet overal onze mening over kunnen geven

vragen we andere mensen om dat namens ons te doen.

Die zitten in politieke partijen. Elke partij heeft zijn eigen idealen, zijn eigen 'kleur'.

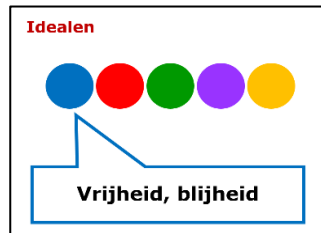
Kleur bekennen

► *Vandaag ga je voor de laatste keer kleur bekennen.*

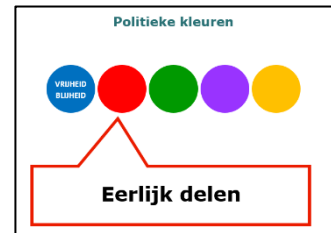
Herhaal de 5 politieke kleuren, aan de hand van **PowerPoint 2. Kleur bekennen**.

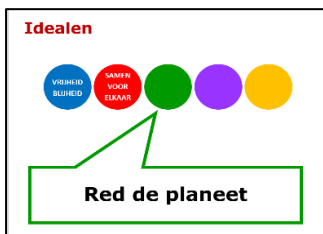
Er zijn 5 politieke kleuren. Elke kleur staat voor wat mensen het belangrijkste vinden: hun ideaal.

“Ik wil een goed leven: een fijn huis, mooie auto, leuke baan, genoeg geld om leuke dingen te kopen en te doen.”

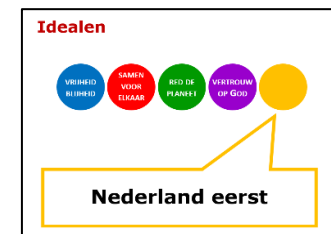
“Iedereen moet gelijke kansen krijgen. Het verschil tussen arm en rijk mag niet te groot zijn.”

“We moeten zuinig zijn op de natuur. Niet vervuilen, de aarde niet opmaken en ook de dieren de ruimte gunnen.”

“We moeten leven zoals de Bijbel of de Koran dat voorschrijft”.

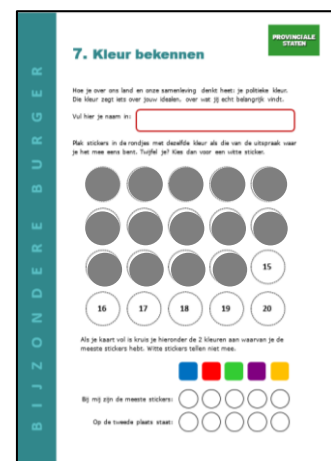
“Ons land moet blijven zoals het altijd geweest is. We gaan ons niet aanpassen aan buitenlanders”.

► Herhaal de opdracht kleur bekennen, nu met andere stellingen. Zet de **kleurborden** verspreid door het lokaal, leg er bijpassende **vitstifen** bij (behalve bij het witte bord). De leerlingen pakken **werkblad 7. Kleur bekennen** erbij.

Leg de werkwijze nog eens uit.

Ik lees steeds 2 uitspraken voor. Elke heeft een kleur. Loop naar het bord met de kleur van de uitspraak waar je het mee eens bent.

Ben je het eens met beide uitspraken, kies dan de uitspraak die je het belangrijkste vindt. Ben je het met beide uitspraken niet eens of weet je niet wat je moet kiezen? Ga dan bij het witte bord staan. Kleur het vakje op het werkblad in.

Les 5. Samenwerken

Gebruik **kaartjes Kleur bekennen** (15 t/m 20).
 Lees de stelling en meningen voor en vraag de deelnemers om bij het kleurbordje te gaan staan van hun keuze.
 Vraag van beide kampen iemand om toelichting, daarna mag er nog van plek gewisseld worden.
 De deelnemers kleuren op het werkblad de vakjes in (positie 15 t/m 20).

De leerlingen hebben nu 3x hun mening gegeven over allerlei politieke onderwerpen en een werkblad vol kleuren. Tijd voor de vraag: *Welke politieke stromingen zijn populair binnen deze groep?*
 Vraag iedereen om onderaan het werkblad in te vullen hoe vaak elke kleur voorkomt. De blanco vakjes tellen niet mee.

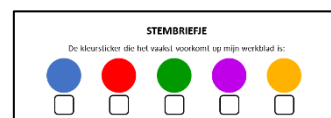

Zet de **stembus** voor in de klas neer en leg uit:

Ik wil graag weten wat jullie politieke kleuren zijn. Maar je hoeft dat niet hardop te vertellen, we doen het schriftelijk: anoniem. Zo hoef je niet bang te zijn dat anderen jouw mening misschien stom of verkeerd vinden en daar iets van zullen zeggen of denken.

Geef de leerlingen een **stembriefje Uitslag Kleur bekennen** en vraag hen om aan te kruisen welke kleur het vaakst op hun werkblad voorkomt. Komen 2 kleuren even vaak voor? Kruis die dan allebei aan.

Ze vouwen het briefje dubbel en stoppen het in de stembus.

Teken 5 kolommen op het bord en schrijf daar de verschillende kleuren boven.
 Vraag een leerling om te helpen met het bepalen van de verkiezingsuitslag: hij of zij pakt steeds een briefje uit de bus en zegt hardop welke kleur aangekruist is.
 Zet in die kolom steeds een turfstreepje.

Welke partij (kleur) is het vaakst gekozen?
(het kan gebeuren dat er meerdere winnaars zijn)

Vraag leerlingen die deze kleur hadden aangekruist hoe dat voelt.
 Vraag dat ook aan leerlingen die juist een andere kleur hadden aangekruist.

Winnen en verliezen

Leg uit:

Net als bij sport zijn er bij politieke verkiezingen winnaars en verliezers. De winnaars zijn de partijen die de meeste stemmen hebben gekregen, de verliezers de partijen waarop maar weinig is gestemd.

De winnaars mogen bedenken wat er gebeuren gaat en hoe. De verliezers moeten zich neerleggen bij wat er besloten wordt.

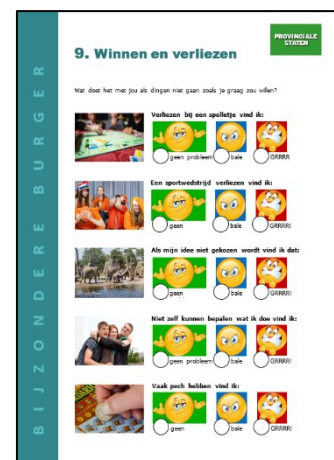
Doen wat je zelf wilt is natuurlijk leuker dan je aanpassen aan wat anderen willen, winnen is leuker dan verliezen.

PowerPoint 3. Winnen en verliezen toont voorbeelden van mensen die verliezen of hun zin niet krijgen.

De leerlingen kruisen op **werkblad 9. Winnen en verliezen** aan wat zulke situaties met hen doen.

Haal je je schouders op, baal je (even), of verpest het je humeur grondig?

Samenwerken

Leg uit:

Als iedereen het met een plan eens is, dan is het makkelijk. Er is geen meerderheid of minderheid, het plan kan gewoon doorgaan, iedereen is tevreden.

Maar als je samenleeft met zoveel andere mensen komt dit bijna nooit voor. Er zijn altijd wel meerdere verschillende meningen.

Bij een democratie luister je naar de meerderheid. Dat is 1 of meer dan de helft van de groep.

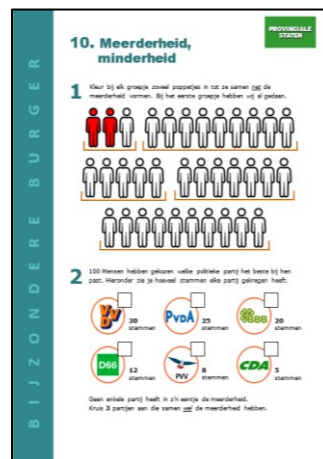
De leerlingen kleuren op het bovenste deel van **werkblad 10. Meerderheid, minderheid** steeds net zoveel poppetjes in tot de kleinste meerderheid is bereikt.

Maar wat als er meer dan 2 meningen zijn en er geen meerderheid is? Illustreer dat aan de hand van de volgende dia van de **PowerPoint 3. Winnen en verliezen**: Zes vrienden willen op een mooie zomerdag samen iets leuks gaan doen.

In een groep van 6 heb je minstens 4 mensen nodig om de meerderheid te vormen (helft + 1). Maar:

- Daryl en Esra willen graag de natuur in,
- Shanti en Joyce stellen het zwembad voor,
- Job wil de nieuwe James Bond film zien,
- en Maikel wil het liefste bowlen.

Voor geen van de ideeën is er een meerderheid. Wat nu?

In zo'n geval kunnen 2 groepjes die samen wel de meerderheid zijn kijken of ze kunnen samenwerken. Kunnen ze iets bedenken wat ze allebei leuk vinden (een middenweg)?

Als Daryl, Esra, Shanti en Joyce het alle vier OK vinden om niet naar een zwembad te gaan maar naar de plassen (natuur + zwemmen), dan is er wel een meerderheid.

Zo gaat het ook in de politiek. Geen enkele partij krijgt in z'n eentje de meerderheid van alle stemmen. Politieke partijen moeten dus op zoek gaan naar 1 of meer andere partijen waarmee ze kunnen samenwerken en met wie ze samen wel de meerderheid vormen.

Op het onderste deel van **werkblad 10** staat een denkbeeldige verkiezingsuitslag. De leerlingen gaan op zoek naar een combinatie van 3 partijen die door samen te werken toch de meerderheid van de stemmen hebben.

Afsluiting

Rond de les af met een tussentijdse toets, aan de hand van een spelletje. Wat hebben de leerlingen tot nu toe opgestoken van het onderwerp Democratie en Verkiezingen?

Verdeel de groep in teams (2-3 leerlingen) en leg de spelregels uit aan de hand van **PowerPoint 4. Raad je het plaatje?**

- *Ik stel een vraag aan team 1.*
- *Jullie mogen overleggen en geven dan antwoord (de rest houdt zich stil).*
- *Bij een fout antwoord gaat de beurt naar het volgende team.*
- *Als het antwoord goed is, verdwijnen er een paar zwarte vakjes en mag het team raden wat er achter die vakjes verstopt zit (de rest mag niet voorzegggen).*
- *Dan ga ik verder met team 2. Met hetzelfde verborgen plaatje (als het niet geraden is), of met een nieuw (als het wel geraden is).*

De afbeeldingen tonen verschillende manieren om je mening te vormen en/of te uiten:

- Tv kijken
- Opzoeken op Internet
- De krant lezen
- Demonstreren

De vragen staan op de volgende pagina.

- *Klik pas door als het gegeven antwoord juist is.*
- *Is het plaatje geraden voordat alle vakjes verdwenen zijn? Klik dan door tot het plaatje helemaal onthuld wordt.*
- *Klik vervolgens voor een nieuw verborgen plaatje en ga door met het volgende team.*

*Neem aan het einde van de les de mapjes met werkbladen in.
Staan de namen erop?*

Vragen Raad je het plaatje?

(juiste antwoord cursief)

1. Wat is waar: *Ons land is...*
  - a) klein en we wonen dicht op elkaar**
  - b) groot en er is ruimte genoeg voor iedereen
2. Wat is waar: *Nederland ligt in...*
  - a) Azië
  - b) Europa**
3. Wat is waar: *In Nederland vind je...*
  - a) geen bergen**
  - b) geen grote meren
4. Wat is waar: *Samenleven gaat beter als...*
  - a) iedereen zijn gang mag gaan
  - b) er goede afspraken en regels zijn**
5. Noem een voorbeeld van een 'ongeschreven wet'.
groeten, beleefd zijn, opstaan voor ouderen, iemand de weg wijzen, netjes op je beurt wachten, deur openhouden, enz.
6. Klopt dit: *De koning beslist wat er in ons land gebeurt.*
  - a) ja
  - c) nee** (de regering)
7. Maak de zin af: *In een democratisch land mag je...*
(bijv.: **je eigen mening geven, meepraten, meebeslissen, protesteren**)
8. Wat is waar: *De meerderheid is...*
  - a) de hele groep
  - b) de helft van de groep + 1 (of meer)**
9. Een groep mensen met dezelfde mening over hoe het in ons land geregeld moet zijn noem je...
  - a) een politieke partij**
  - b) een denktank
10. Hoeveel politieke partijen zijn er in Nederland?
  - a) 5
  - b) meer dan 10**
11. Wat is waar: *De 'kleur' van een politieke partij is...*
  - a) de vlag van die partij
  - b) de idealen van die groep mensen**

12. Klopt dit: *In een democratie krijgt iedereen zijn zin.*
- a) ja
  - b) **niet altijd** (alleen de meerderheid)
13. Wat is: *een broodje aap?*
- a) een broodje frikandel met pindasaus
  - b) **een verzonnen verhaal dat mensen toch geloven**
14. Klopt dit: *'Privé gaat over de hele samenleving, 'politiek' over jouw eigen leven.*
- a) ja
  - b) **nee** (precies andersom)
15. Als je allebei net iets anders wilt, dan ga je...
- a) **op zoek naar een middenweg**
  - b) uit elkaar

6

Welkom in deze provincie

1. De vorige keer
2. Twaalf provincies
3. Wat beslist de Provincie?
4. Wie doet wat?
5. Afsluiting

Materialen

- PowerPoint Les 6 (1. De vorige keer, 2. De provincie, 3. Waarover beslist de provincie? en 4. Wie doet wat?)
- Werkblad 11. Provincies, 12. Provinciewapens en 13. Provincietaken
→ 1 PER LEERLING

- Plak in PowerPoint 3 een foto van het eigen Provinciehuis en in PowerPoint 4 een foto van de eigen Commissaris van de koning.
- Voeg de nieuwe werkbladen aan de snelhechters toe en deel deze uit.

www.bijzondereburger.online

Provinciale Staten opdracht 6
Waarover beslist de Provincie?

Les 6. Welkom in deze provincie

De vorige keer

Herhaal de lessen over democratie, aan de hand van **PowerPoint 1. Vorige keer.**

In een druk land als dat van ons kun je niet zonder afspraken en regels.

In een democratie mag iedereen zijn eigen mening hebben.

De een is niet belangrijker of beter dan de ander. We zijn allemaal gelijk.

Als er iets te kiezen valt ontstaan er vanzelf groepen: voor- en tegenstanders.

Democratie = plannen bedenken waar de meeste mensen zich in kunnen vinden.

Soms moet je daarvoor elkaar tegemoetkomen, een deal sluiten.

Omdat we niet overal onze mening over kunnen geven vragen we andere mensen om dat namens ons te doen:

... politieke partijen. Elk met hun eigen idealen, hun eigen 'kleur'. Net zoals wij zelf.

We kunnen niet allemaal onze zin krijgen. In een democratie moet je tegen je verlies kunnen.

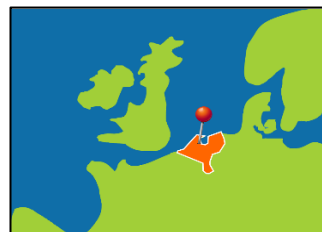
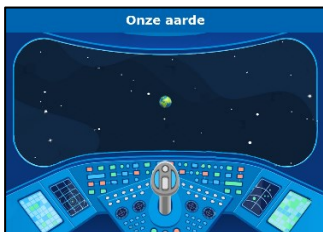

Les 6. Welkom in deze provincie

Twaalf provincies

Open **PowerPoint 2. De provincie** en reis vanuit de ruimte naar de aarde.

Vanuit de ruimte ziet onze aarde er zo uit. Veel zee en grote stukken land. Een klein stukje daarvan is Nederland. Daar wonen wij met 17 miljoen landgenoten bij elkaar.

Als je lager gaat vliegen zie je steeds meer details. Het groene is land, het blauwe de zee. In het midden ligt een groot meer: IJsselmeer.

Alles bij elkaar telt ons land 7000 dorpen en steden.

Die liggen verspreid over het land, in 12 verschillende gebieden: provincies. In welke provincie wonen jullie?

Elke provincie heeft zijn eigen karakter. De volgende dia geeft daarvan een impressie.

Op **werkblad 11. Provincies** (2 pagina's) kruisen de leerlingen de provincie aan die hen het meest aanspreekt.

- Wat spreekt je zo aan?
- Is dit de provincie waar je zelf woont?
- Zo niet: ken je mensen die in die provincie wonen?

Les 6. Welkom in deze provincie

Provincies hebben niet alleen een eigen naam, maar ook een eigen *wapen*. Dat is geen zwaard of geweer, maar een stoer plaatje. Net zoals de afbeeldingen die ridders vroeger op hun schild hadden.

Deze provinciewapens zijn al een paar honderd jaar oud.

De leerlingen trekken op **werkblad 12. Provinciewapens** lijnen tussen de wapens en de bijbehorende provincie.

Wat beslist de provincie?

Leg aan de hand van **PowerPoint 3. Waarover beslist de provincie?** uit waar de provincie zoal over nadenkt.

Hoe de dorpen en steden eruitzien wordt bedacht in het Gemeentehuis.

Hoe het gebied daar omheen er uitziet in het Provinciehuis.

Het is een hele puzzel om te zorgen dat iedereen tevreden is over de provincie!

Door meer wegen aan te leggen?

Door meer natuurgebied aan te leggen, of juist meer huizen te bouwen?

Door meer sportvelden aan te leggen?

Door grondwater weg te pompen, zodat de akkers en weilanden minder modderig worden?

Door te zorgen dat er schoon water door de sloten en rivieren stroomt?

Door meer kantoren en bedrijven te bouwen?

Door meer windmolens neer te zetten?

Door meer geld te geven aan de regionale omroep?

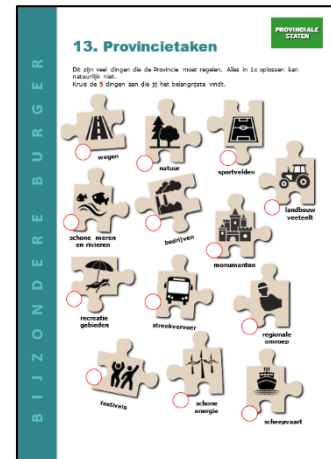

Door meer zwemplekken aan te leggen voor zonnige zomerdagen?

Les 6. Welkom in deze provincie

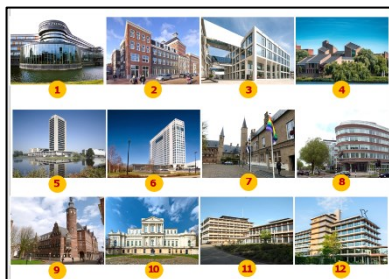
Deze beslissingen staan ook op **werkblad 13. Provincietaken**. Alles in één keer helemaal goed regelen is natuurlijk niet haalbaar. De leerlingen kruisen de 5 dingen aan die ze het belangrijkste vinden.

Wie doet wat?

Je hebt in eerdere lessen al ontdekt dat meepraten en meedenken wel mooi klinkt, maar je dat je niet overal verstand van hebt. En dat je ook genoeg tijd wilt overhouden om andere (leukere) dingen te doen. Daarom vragen we mensen of zij in onze plaats die plannen willen maken. Dat gebeurt in het provinciehuis.

Open **PowerPoint 4. Wie doet wat?** en laat voorbeelden zien van provinciehuizen.

Sommige provinciehuizen zijn oud, andere modern. Welke vind jij het mooiste?

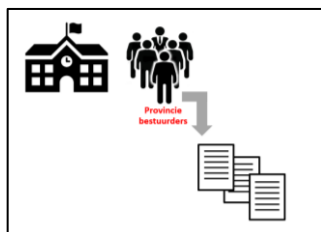
Les 6. Welkom in deze provincie

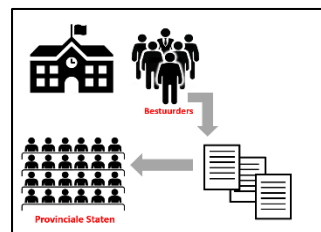
Leg uit wat er in het provinciehuis gebeurt, aan de hand van de volgende dia's.

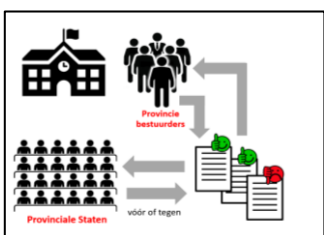
In het provinciehuis wordt bedacht wat er moet gebeuren zodat de provincie een fijne plek is om te wonen.

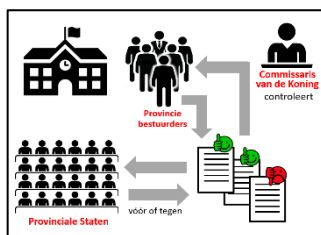
Eén groep bedenkt plannen: de Provinciebestuurders.

Ze geven die plannen aan een andere groep: de Provinciale Staten, met de vraag: "Wat vinden jullie hiervan?"

De leden van de Provinciale Staten zeggen welke plannen goed zijn en door mogen gaan, en welke niet.

De Commissaris van de koning checkt of iedereen zijn werk goed doet.

Hij of zij wordt benoemd door de koning.

Dit is de Commissaris van de koning van jouw provincie. Heb je hem/haar wel eens in het echt gezien?

Les 6. Welkom in deze provincie

Afsluiting

Vat de les samen.

De vorige lessen gingen over democratie: een manier van beslissen waarbij geprobeerd wordt om plannen en afspraken te bedenken waar zoveel mogelijk mensen zich in kunnen vinden. Minstens de helft.

Dat is een fijne manier van werken, want zo is de kans groter dat dingen gaan zoals jij wilt. Een kwestie van zorgen dat je genoeg medestanders hebt.

We hebben het gehad over politieke partijen: mensen aan wie we vragen om plannen te bedenken voor hoe het beter kan. Daarvoor kies je natuurlijk mensen die er net zo over denken als jij. Het kiezen van die mensen heet: verkiezingen.

Vandaag heb je gezien dat Nederland in 12 provincies is opgedeeld. Die zijn niet allemaal even groot en in de ene provincie wonen meer mensen dan in de andere. Elke provincie heeft weer zijn eigen landschap en sfeer.

Gemeentes maken de plannen voor hun eigen stad of dorp. Dat gebeurt in het gemeentehuis. De plannen voor het hele gebied om al die dorpen en steden heen worden gemaakt in het provinciehuis. De wegen onderhouden, sportvelden, weilanden, bedrijfsterreinen en natuurgebieden aanleggen, rivieren en meren schoonhouden, windmolens bouwen... noem maar op.

De provinciebestuurders maken deze plannen. Daarna worden die plannen bestudeerd door de leden van de Provinciale Staten. Zij bepalen welke ideeën wel doorgaan en welke niet.

De baas van het provinciehuis heet: Commissaris van de Koning. Hij of zij wordt benoemd door de Koning.

*Neem aan het einde van de les de mapjes met werkbladen in.
Staan de namen erop?*

7

Dit vind ik belangrijk

1. De vorige keer
2. Is het hier leuk wonen?
3. Hebben wij ook iets te vertellen?
4. Welke partij past bij mij?
5. Afsluiting

Materialen

- Kleurborden (blauw, rood, groen, paars, geel)

- PowerPoint Les 7 (1. Vorige keer, 2. Even voorstellen, 3. Verkiezing Provinciale Staten en 4. Welke partij past bij mij?)
- Werkblad 14. Is het hier leuk wonen?, 15. Als ik hier de baas was en 16. Welke partij past bij mij? → 1 PER LEERLING

- Voeg de nieuwe werkbladen aan de snelhechters toe en deel deze uit.

www.bijzondereburger.online

Provinciale Staten opdracht 7
Wat vind jij belangrijk in jouw provincie?

Les 7. Dit vind ik belangrijk

De vorige keer

Herhaal de hoofdpunten van de vorige les, aan de hand van **PowerPoint 1. Vorige keer**.

In een druk land als dat van ons kun je niet zonder afspraken en regels.

In een democratie mag iedereen zijn eigen mening hebben.

Democratie = plannen bedenken waar de meeste mensen zich in kunnen vinden.

Ons land is verdeeld in 12 verschillende gebieden: provincies.

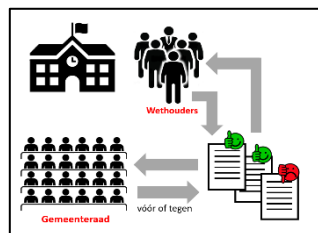
Elke provincie heeft zijn eigen landschap en sfeer.

Zorgen dat de provincie er goed bij ligt is een flinke puzzel!

Er moet veel geregeld worden om te zorgen dat de provincie een fijne plek is om te wonen. Al die plannen en regels worden bedacht in het provinciehuis.

De Provinciebestuurders komen met ideeën, de leden van de Provinciale Staten beslissen welke daarvan doorgaan.

De Commissaris van de koning controleert of iedereen zijn werk goed doet. Hij of zij maakt zelf geen plannen voor de provincie.

Les 7. Dit vind ik belangrijk

Is het hier leuk wonen?

Elke provincie is weer anders. Niet alleen hoe het landschap eruitziet verschilt, maar ook in wat er te doen is.

Wat vind je van de provincie waar jij woont?

Stel de familie Donkers voor, met behulp van **PowerPoint 2. Even voorstellen**. Zij overwegen hiernaartoe te verhuizen, maar hebben wel een aantal woonwensen.

<p>Even voorstellen</p>	<p>Dit vind ik belangrijk</p> <p>Een plek waar ik kan zeilen</p> <p>Werk</p>	<p>Dit vind ik belangrijk</p> <p>Leuke steden</p> <p>Goed openbaar vervoer</p>
<p>Dit vind ik belangrijk</p> <p>Mooi bos</p> <p>Pretpark</p>	<p>Dit vind ik belangrijk</p> <p>Plek om te sporten</p> <p>Spannende kastelen enz.</p>	<p>Dit vind ik belangrijk</p> <p>Leuke zwembaden</p> <p>Leuke school</p>

Deze wensen staan ook op **werkblad 14. Is het hier goed wonen?**

De leerlingen geven een oordeel over hoe het is om in hun provincie te wonen, aan de hand van de vragen van Bart en Linda en hun kinderen. Die overwegen om hiernaartoe te verhuizen.

Zijn deze zaken goed geregeld in hun provincie?

Tot slot vullen ze een eindoordeel:

raden ze de familie aan om in deze provincie te komen wonen?

14. Is het hier goed wonen?

Waar zij in een leuke provincie?

Geef Bart, Linda en hun kinderen antwoord op hun vragen.

	Kan ik in deze provincie lekker wonen met mijn partner?	ja	nee	geen idee
	Zijn er in deze provincie genoeg mogelijkheden om te werken?	ja	nee	geen idee
	Is er goed openbaar vervoer in deze provincie?	ja	nee	geen idee
	Zijn er in deze provincie steden met leuke winkels?	ja	nee	geen idee
	Kun je in deze provincie op veel plekken sporten?	ja	nee	geen idee
	Zijn er in deze provincie mooie stadjes en oude gebouwen?	ja	nee	geen idee
	Heeft deze provincie veel natuur?	ja	nee	geen idee
	Zijn er in deze provincie veel leuke dingen voor kinderen?	ja	nee	geen idee
	Zijn er in deze provincie veel plekken waar je leuke tuintjes kunt aanleggen?	ja	nee	geen idee
	Zijn er leuke scholen waar je kunt kiezen?	ja	nee	geen idee
	Is deze provincie een leuke plek om te wonen?	heel leuk	goed leuk	niet leuk

Les 7. Dit vind ik belangrijk

Op **werkblad 15. Als ik hier de baas was** noteren de leerlingen wat zij zouden veranderen als ze de baas waren. Wat zouden ze doen om van deze provincie een (nog) fijnere streek te maken om te wonen? Mooier, gezelliger, gezonder...

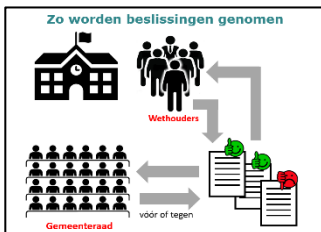
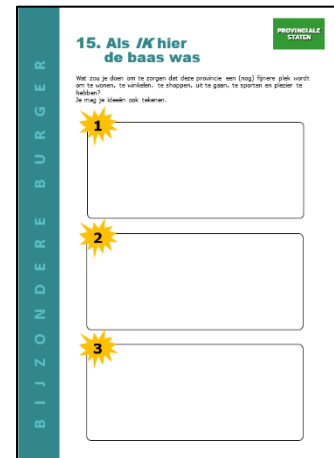
Bespreek de wensen en ideeën.

Hebben wij ook iets te vertellen?

In het provinciehuis doet iedereen zijn best om plannen te bedenken waar zoveel mogelijk mensen het mee eens zijn. Maar dat lukt niet altijd. Hoe maak je duidelijk wat jij wel en niet wilt? Dat kan door mee te doen aan de verkiezing van de Provinciale Staten.

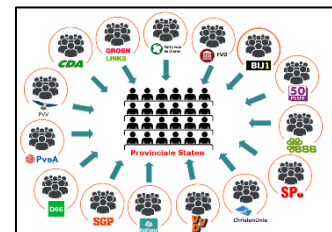
Leg uit hoe dat werkt, met behulp van **PowerPoint 3. Verkiezing Provinciale Staten**.

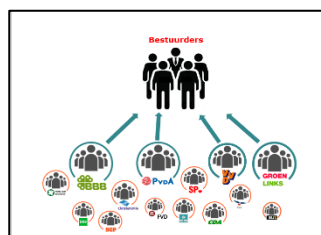
De bestuurders bedenken de plannen. De leden van de Provinciale Staten of die wel of niet door mogen gaan.

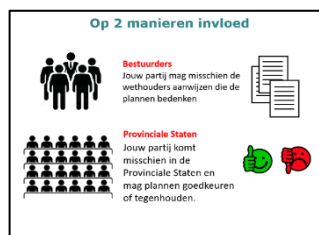
Waar komen deze mensen die zoveel te vertellen hebben vandaan?

In de Provinciale Staten zitten mensen van de politieke partijen die de meeste stemmen gekregen hebben.

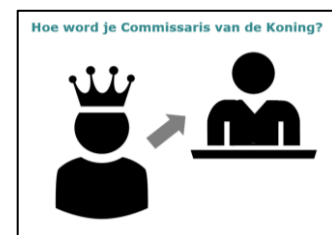

Deze partijen mogen ook nog eens de Provinciebestuurders aanwijzen.

Zo kun je op 2 manieren invloed hebben:

- wie mag plannen maken? (bestuurders)
- wie mag plannen beoordelen (Statenleden).

De Commissaris van de Koning wordt benoemd door de koning.

Heeft jouw partij dit keer weinig stemmen gekregen? Geen nood, de volgende keer beter. Over 4 jaar worden er weer verkiezingen gehouden voor de Provinciale Staten.

Welke partij past bij mij?

Je kunt niet zomaar het provinciehuis binnenlopen en roepen: “Ik heb een goed idee!”, of: “Ik wil dat dit veranderd wordt!” Je praat mee door elke 4 jaar mee te doen aan de Provinciale Statenverkiezingen. Dan kies je de mensen die van jou in het Provinciehuis mogen werken. Dat zijn mensen uit de politieke partij waar je op stemt.

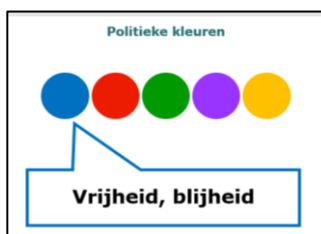
Zet de **kleurborden** (behalve de witte) verspreid door het lokaal.

Open **PowerPoint 4. Welke partij past bij mij?** en verwijst naar de eerdere lessen.

In de vorige lessen hebben we een paar keer een spel gespeeld waarbij je bij allerlei stellingen koos en je werkblad inkleurde. Na afloop keek je welke kleur het beste bij jou past.

Je politieke kleur is hoe je naar de samenleving kijkt. Wat vind jij het belangrijkste?

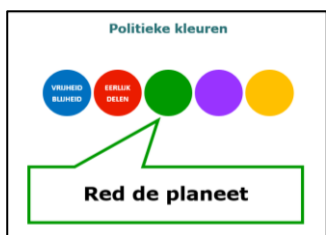
Vrijheid, blijheid (liberaal):

- niet te veel regels
- we redden ons zelf wel
- leven = kansen pakken

Eerlijk delen (sociaal):

- iedereen gelijke kansen
- help mensen die het moeilijk hebben
- goede en eerlijke regels

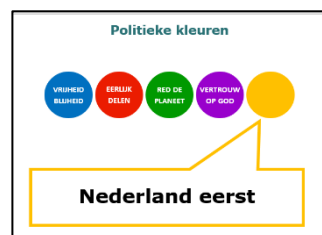
Red de aarde (milieubewust):

- geen verspilling en vervuiling
- ruimte voor planten en dieren
- leef gezond

Vertrouw op God (religieus):

- het gezin staat voorop
- het leven is heilig
- leef volgens de regels van God (Bijbel, Koran)

Nederland eerst (nationalistisch):

- elk land moet zichzelf redden
- Nederland moet zo blijven als het altijd geweest is
- buitenlanders hebben hier niets te zoeken

Les 7. Dit vind ik belangrijk

De leerlingen kijken op het eerder ingevulde **werkblad 7** welke kleur daarop het vaakst voorkomt (2 kleuren?, maak een keuze) en gaan bij dat kleurbord staan.

Wie bij nader inzien vindt dat een andere kleur toch beter bij hem past mag van plek veranderen.

Op dit moment lijkt dit jouw politieke kleur. Maar die kan later best veranderen.

7. Kleur bekennen

Hoe je over ons land en onze samenleving denkt heet je politieke kleur. Die kleur zegt iets over jouw idealen, over wat jij echt belangrijk vindt.

Vul hier je naam in:

Plak stickers in de rondjes met dezelfde kleur als die van de uitspraak waar je het mee eens bent. Stijfel je? Kies dan voor een andere sticker.

1	2	3	4	5
6	7	8	9	10
11	12	13	14	15
16	17	18	19	20

Als je kaart vol is kies je hieronder de 2 kleuren aan waaraan je de meeste stickers hebt. Wist je stickers tellen niet mee.

Bij mij zijn de meeste stickers:

Op de tweede plaats staat:

Projecteer de volgende dia van **PowerPoint 4**. Hierop zijn de bekende politieke partijen gegroepeerd naar hoofdkleur.

In het echt denken mensen bijna nooit helemaal in één kleur, maar in een combinatie van kleuren. Wel is vaak één kleur sterker dan de andere. Dat geldt ook voor politieke partijen. De volgende dia laat dat zien.

Mensen hebben vaak verschillende kanten. Over het een denken ze zus, over het andere zo. Dat geldt ook voor politieke partijen. Sommige hebben vooral 1 kleur, andere zijn een mix. De plek van de partij in de cirkel laat dat zien.

De leerlingen zoeken welke partijen *matchen* met hun persoonlijke kleurencombinatie. Partijen waar ze bij de Provinciale Statenverkiezing op zouden kunnen stemmen.

Op **werkblad 16. Welke partij past bij mij?** kruisen ze die partij(en) aan.

16. Welke partij past bij mij?

We hebben de bekende politieke partijen verdeeld over de politieke kleuren. Een partij die helemaal binnen éénkleurvak staat vindt die de belangrijkste partij.

Een partij die in 2 of meer vakken staat staat heeft verschillende politieke kleuren.

Streek de partij aan die bij jou wijzen kleuren past. Dat kunnen er meer dan 2 zijn. Vgl. hiervoor op je **werkblad 7** welke kleur bekennen van de lessen over Democratie.

Afsluiting

Vat de les samen.

Nederland is verdeeld in 12 stukken: 12 provincies. De ene provincie is wat groter dan de andere, in de ene provincie liggen veel grote steden, in de andere veel kleinere dorpen. Hoe het er in die steden en dorpen aan toe gaat wordt besloten in het gemeentehuis. Maar er moet ook nagedacht worden over het gebied rondom al die dorpen en steden. Dat gebeurt in het provinciehuis.

In het provinciehuis worden beslissingen genomen over allerlei dingen die moeten zorgen dat de provincie een fijne woon- en werkomgeving is. Dat er goede wegen zijn, goed openbaar vervoer is, en genoeg plek voor boerderijen en fabrieken. Maar ook genoeg mooie natuur, schone meren en rivieren en windmolens om schone energie te maken.

De plannen daarvoor worden bedacht door de Provinciebestuurders. Maar hun ideeën gaan pas echt door als ze zijn goedgekeurd door de Provinciale Staten. Dat is een vergadering van een grote groep mensen van de grootste politieke partijen; de partijen die de meeste stemmen hebben gekregen van ons allemaal.

Hoewel jij en ik niet zelf plannen bedenken voor de provincie hebben we dus toch invloed op wat er gebeurt. Want wij bepalen welke politieke partijen het grootste worden en dus mensen mogen sturen naar de Provinciale Staten. Dat doen we elke 4 jaar opnieuw, tijdens de Provinciale Statenverkiezing. Hoe meer stemmen jouw favoriete partij krijgt, hoe meer mensen met jouw politieke kleur het voor het zeggen hebben en hoe groter de kans dat binnen de provincie dingen zo geregeld worden als jij dat het liefste wilt.

*Neem aan het einde van de les de mapjes met werkbladen in.
Staan de namen erop?*

8

Stemmen

1. De vorige keer
2. De uitnodiging
3. Stemmen doe je zo
4. De uitslag
5. Afsluiting

Materialen

- Kaarten *Stemvolgorde*
- Zetelkaartjes
- Grote pionnen
- Sjerp

- PowerPoint Les 8 (1. *Vorige keer*, 2. *Uitnodiging*, 2. *Stemmen doe je zo* en 4. *De uitslag*)
- Werkblad 16. *Welke partij past bij mij* → 1 PER LEERLING en 17. *Stempas* → 1 PER LEERLING + 1 VOOR JEZELF
- Stembiljet Provinciale Staten → 1 PER LEERLING + 1 VOOR JEZELF
- Stemlijst Provinciale Staten

- Sluit de laptop aan op een geluidsinstallatie.
- Voeg de nieuwe werkbladen aan de snelhechters toe en deel deze uit.

www.bijzondereburger.online

Provinciale Staten opdracht 8
Stemmen, zo doe je dat

De vorige keer

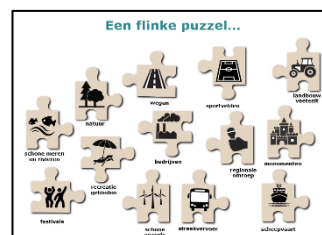
Herhaal de hoofdpunten van de vorige les, met behulp van **PowerPoint 1 Vorige keer**.

Democratie = plannen bedenken waar de meeste mensen zich in kunnen vinden.

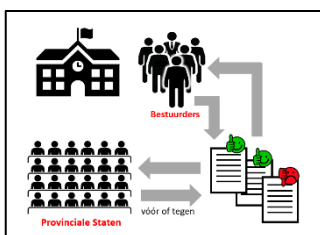
Ons land is verdeeld in 12 verschillende gebieden: de provincies.

Zorgen dat de provincie er goed bij ligt is een flinke puzzel!

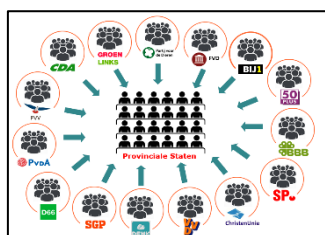
Alle plannen en regels worden bedacht in het provinciehuis.

De bestuurders komen met ideeën, de leden van de Provinciale Staten beslissen welke wel door mogen gaan, en welke niet.

Waar komen deze mensen die zoveel te vertellen hebben vandaan?

In de Provinciale Staten zitten mensen van de politieke partijen waarop gestemd is.

Je hebt gekeken welke partij(en) ongeveer dezelfde dingen belangrijk vinden als jij.

Elke 4 jaar worden er opnieuw verkiezingen georganiseerd voor de Provinciale Staten.

De uitnodiging

Leg uit hoe je uitgenodigd wordt om mee te doen aan de verkiezingen, aan de hand van **PowerPoint 2. De uitnodiging**.

Op je 18e ben je officieel volwassen. Je mag dan dingen doen die je eerder niet mocht, zoals stemmen.

Je stem laten horen is geen kwestie van hard roepen, maar van de naam van je favoriete partij op een briefje zetten.

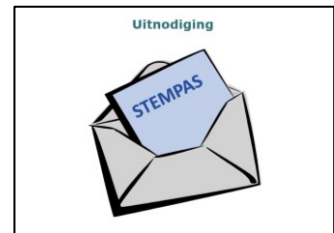
Elke verkiezing heeft winnaars (partijen waarop veel mensen gestemd hebben) en verliezers (partijen met weinig fans).

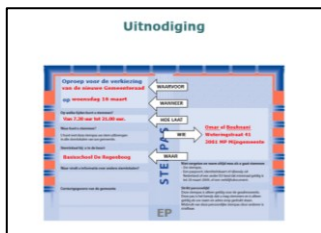
Verliezen is altijd jammer, maar over 4 jaar krijgt elke partij weer een nieuwe kans. Dan zijn er nieuwe verkiezingen.

Echte democraten kunnen tegen hun verlies!

Ruim voor de verkiezingsdag krijg je jouw stempas.

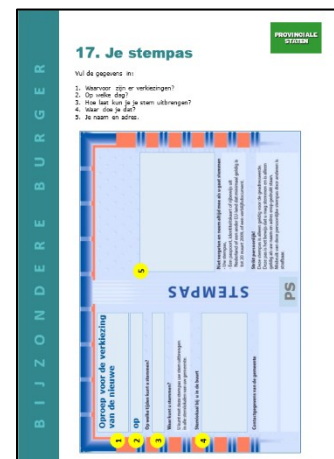
Daarop staat

- waarvoor de verkiezingen zijn
- op welke dag
- hoe laat je kunt stemmen
- waar je kunt stemmen
- wie er mag stemmen

Deel **werkblad 17. Stempas** uit. De leerlingen vullen hun eigen naam en de ontbrekende gegevens in. Bedenk hiervoor een datum, tijdstip en de locatie van het stembureau (bijv. deze school).

Vul ook zelf een stempas in.

Stemmen doe je zo

► Leg uit hoe stemmen gaat, aan de hand van **PowerPoint 3. Stemmen doe je zo**.

Neem je stempas, paspoort of ID-kaart en je huissleutels mee.

Loop naar het stembureau (dat is meestal vlakbij).

Dit filmpje laat zien wat je precies moet doen als je wilt stemmen.

→ Pauzeer het filmpje na elke stap en licht de scène zo nodig toe.

► Vraag 9 leerlingen om in een rij voor de klas te gaan staan.
Schud de **kaarten Stemvolgorde** en deel ze uit.
De leerlingen wisselen net zo lang van plaats tot de scène van het verhaal in de juiste volgorde staan.
De rest mag aanwijzingen geven.

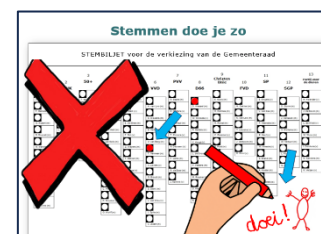
► De volgende dia's van de **PowerPoint** laten nog eens zien hoe je het stembiljet (niet) invult.

Zoek jouw favoriete partij.

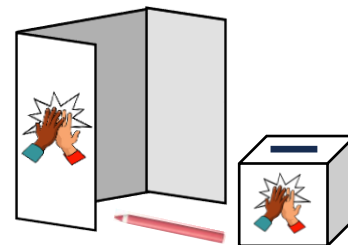
Kleur in die kolom 1 vakje rood (bijv. het bovenste).

Meer vakjes inkleuren en op het biljet schrijven of tekenen mag niet!

Les 8. Stemmen

- ▶ Tijd om te oefenen.
Schuif een tafeltje aan de kant en zet daar het **stemhokje** op. Leg het **rode potlood** erbij en zet de **stembus** op een ander tafeltje.

- ▶ Schuif 2 tafels tegen elkaar en zet daar 3 stoelen achter, voor de leden van het Stemcomité.

Leg bij de middelste zitplaats de **stemlijst** en bij de laatste stoel een stapel **stembiljetten** (vereenvoudigde versie met alleen partijlogo's).

- ▶ Vraag 3 vrijwilligers voor de rol van Stemcomité. Hun taken:

- nr. 1: Lees de naam op de stempas voor en check de ID-kaart.
- nr. 2: Vul die naam van de stemmer in op de stemlijst en kruis aan of hij/zij een ID bij zich heeft.
- nr. 3: Geef de stemmer een stembiljet.

- ▶ De leerlingen kijken op het eerder ingevulde **werkblad 16** welke partij ze als favoriet hebben aangekruist. In principe gaan ze hierop stemmen, maar een andere partij mag ook.

Ze stemmen beurtelings en moeten daarbij de juiste procedure volgen. Dat begint met het meenemen van hun stempas (**werkblad 15**) en hun **ID-kaart**.

Na afloop stoppen ze het stembiljet in de stembus.

→ Als een leerling geen ID-kaart bij zich heeft, maak er dan zelf een voor hem/haar.

Breng ook zelf je stem uit. Vul de stempas in en stem opzettelijk verkeerd: kruis 2 vakjes aan en/of schrijf iets op het stembiljet.

Als laatste stemmen de leden van het Stemcomité, 3 medeleerlingen nemen hun taak over.

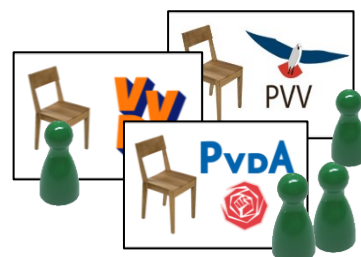
De uitslag

Het Stemcomité gaat nu de stemmen tellen.
 Stal op een tafeltje de **zetelkaartjes** uit en leg de **pionnen** klaar. Het tellen gaat als volgt:

- nr. 1: Haal een stembiljet uit de doos en lees voor welke partij is aangekruist.
- nr. 2: Controleer of dat klopt.
- nr. 3: Zet een pion bij het betreffende partijkaartje.

→ *Wordt het verkeerd ingevulde stembiljet afgekeurd?*

Bespreek de uitslag: zijn er winnaars en verliezers?

In het provinciehuis staat de (lange) vergadertafel van de Provinciale Staten. Alle partijen die stemmen gekregen hebben krijgen 1 of meer plekken rond die tafel ('zetels'). Hoe meer stemmen een partij krijgt, hoe meer zetels en hoe meer hij te vertellen heeft.

Rond de uitslag af met een 'zeteldans'.
 Schuif de tafels aan de kant en zet stoelen in een kring (1 stoel minder dan het aantal leerlingen).

Doe de zeteldans op de muziek van **PowerPoint 4. De uitslag**.
 Stop de muziek onverwachts: wie geen zitplaats heeft is af.
 Haal 1 stoel weg en start de muziek weer.

Hang de leerling die als laatste overblijft plechtig de **sjerp** om.

Afsluiting

Vat de les samen.

In het provinciehuis worden plannen en regels bedacht die ervoor moeten zorgen dat de provincie een fijne woon- en werkomgeving is voor iedereen. Dat gebeurt democratisch: de plannen die de provinciebestuurders bedenken moeten goedgekeurd worden door de leden van de Provinciale Staten.

Welke mensen er in die Provinciale Staten zitten beslissen wij met zijn allen, tijdens de Provinciale Statenverkiezingen. Dan kiezen we de politieke partijen die mensen naar de het provinciehuis mogen sturen.

Als je 18 of ouder bent krijg je een uitnodiging om aan deze verkiezingen mee te doen: een stempas. Die neem je mee naar het stembureau (vaak een schoolgebouw, om de hoek). Als je ook je ID hebt laten zien krijg je het stembiljet: een lijst met alle politieke partijen. Daarop kruis je aan welke partij van jou mensen naar het provinciehuis mag sturen. Dat doe je in een apart hokje, zodat niemand kan zien op welke partij jij stemt. Daarna stop je het stembiljet in de stembus.

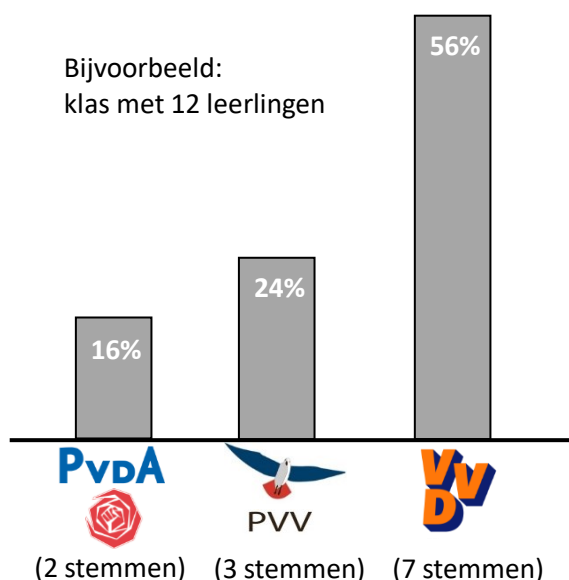
De volgende dag komt de uitslag, op de radio, tv en in de krant. Hoe meer stemmen jouw partij gekregen heeft, hoe meer mensen uit die partij mogen meebeslissen in de vergadering van de Provinciale Staten. Dat is mooi, want zij vinden dezelfde dingen belangrijk als jij. Daardoor is de kans groter dat jouw provincie er straks zo uitziet als jij graag wilt.

Neem aan het einde van de les de mapjes met werkbladen in.
Staan de namen erop?

- ➔ Noteer de uitslag van deze klassikale verkiezingen: op welke partijen is gestemd, hoeveel stemmen per partij?

Maak een top 3 van de partijen die de meeste stemmen gekregen hebben. Zet daarvoor het aantal stemmen om in percentages (zie tabel hieronder; naarboven afronden) en maak met deze getallen een staafdiagram, op een vel A3.

Groeps-grootte	1 Stem is:
8 lln	12,5%
10 lln	10%
12 lln	8%
14 lln	7%
16 lln	6%
18 lln	5,5%
20 lln	5%
22 lln	4,5%

9

Democratie: ben jij er klaar voor?

*Plan deze les na de landelijke verkiezingen,
als de uitslagen bekend zijn.*

1. Wat kiest Nederland?
2. Stemmen, ja of nee?
3. Ben jij er klaar voor?
4. Afsluiting

Materialen

- Zetelkaartjes
- Borden *Hoe voelt dat?*
- Borden *Waar en Niet waar*

- PowerPoint Les 9 (*1. Stemmen met je voeten*)
- Werkblad 18. *Stemmen, ja of nee?* → 1 PER LEERLING
- Certificaat Bijzondere Burger (*Provinciale Staten*) → 1 PER LEERLING

- Maak vóór de les een top 3 van de grootste partijen (n.a.v. de echte verkiezingen), vergelijkbaar met die van de klassenverkiezing.
- Vul vóór de les de certificaten in.
- Voeg de nieuwe werkbladen aan de snelhechters toe en deel deze uit.
- Zorg eventueel voor een feestelijk hapje en een drankje.

www.bijzondereburger.online

Provinciale Staten opdracht 9
Stemmen, ja of nee?

Les 9. Ben jij er klaar voor?

Wat kiest Nederland?

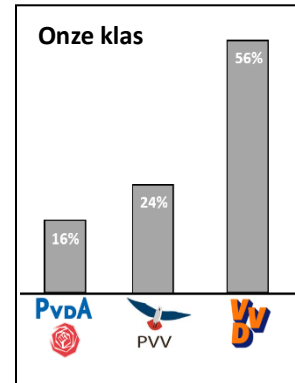

De vorige les hebben jullie in de les je stem uitgebracht. Daarmee hebben jullie aangegeven welke partijen volgens jullie zetels verdienen in de nieuwe Provinciale Staten. Dit waren de resultaten.

Hang de betreffende **zetelkaartjes** op het bord en schrijf het aantal stemmen erachter.

Hang dan de **top 3-poster** op.

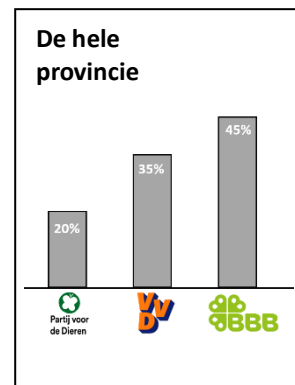
Deze 3 partijen hebben van jullie de meeste stemmen gekregen.

Inmiddels zijn de verkiezingen in de hele provincie gehouden. De stemmen zijn (bijna allemaal) geteld. Wie weet er iets over de uitslag?

Hang de poster met de officiële top 3 op. Waarin verschillen deze uitslagen?

- (deels) andere partijen in de top 3
- (deels) dezelfde partijen, maar andere posities
- grotere of juist kleinere verschillen in het aantal stemmen

Wat vinden de leerlingen van deze uitslag?

Zet de **borden Hoe voelt dat?** verspreid door de klas en vraag iedereen om bij het bord te gaan staan dat zijn gevoel weergeeft. Vraag om een korte toelichting.

Leg de leerlingen 2 uitspraken voor:

“Ik heb goed gegokt: de partij waarop ik gestemd heb heeft gewonnen!”

→ Het doel van stemmen is niet om bij de winnaars te horen, maar om duidelijk te maken wat er volgens jou in deze provincie wel en niet moet gebeuren.

“Een stem op een kleine partij is een verloren stem!”

→ Een kleine partij kan na de verkiezingen opeens heel groot geworden zijn, een grote partij opeens heel klein. Je weet nooit hoe het zal uitpakken, dus stem met je hart.

Les 9. Ben jij er klaar voor?

Stemmen: ja of nee?

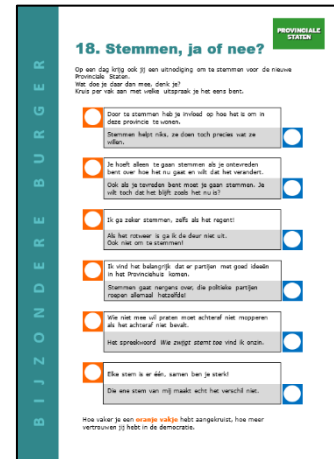

Wie meedoet aan de verkiezingen voor de Provinciale Staten heeft invloed op wat er in de provincie gebeurt. Je praat niet zelf direct mee, maar zorgt dat er mensen in het Provinciehuis zitten die hetzelfde vinden als jij.

Toch doen sommige mensen niet mee aan de verkiezingen. Ze vinden het te veel gedoe of geloven niet dat stemmen iets uitmaakt. Of ze weten niet hoe stemmen precies werkt.

Wel of niet gaan stemmen, hoe kijk jij daar tegenaan? Wat doe jij als er een stempas op je deurmat valt?

De leerlingen beantwoorden de vragen op **werkblad 18. Stemmen, ja of nee?**. Bespreek de uitkomsten klassikaal.

Ben jij er klaar voor?

Schuif de tafels en stoelen aan de kant. Zet aan één kant van het lokaal het **bord Waar** op een tafeltje, aan de andere het **bord Niet waar**.

Normaal stem je met een rood potlood en een stembiljet, maar nu gebruik je je voeten.

Vraag de leerlingen om in het midden te gaan staan en leg de werkwijze uit.

- Ik stel een vraag (dia 1).
- Jullie gaan bij een antwoordbord staan.
- Ik vraag jullie om een korte toelichting.
- Ik geef het juiste antwoord (dia 2).

Daarna verzamelen jullie je weer in het midden en stel ik de volgende vraag.

Speel het spel met behulp van **PowerPoint 1. Stemmen met je voeten.**

Afsluiting

Vat de het project samen.

De afgelopen lessen gingen over democratie. In Nederland mogen we zeggen hoe wij het graag geregeld willen hebben. Dat doen we niet door zelf brieven en appjes naar de provinciebestuurders te sturen, maar door mensen te kiezen die namens ons in het Provinciehuis om tafel zitten. Die mensen komen uit de verschillende politieke partijen. Omdat elke partij weer andere dingen belangrijk vindt is het de kunst om uit te vinden welke partij net zo denkt als jij. Op de verkiezingsdag voor de nieuwe Provinciale Staten mag iedereen van 18 jaar of ouder zijn keuze maken en gaan stemmen.

Maar democratie betekent niet dat je altijd helemaal je zin krijgt. De regel is: de meeste stemmen gelden. Soms moet je dus tegen je verlies kunnen en denken: volgende keer beter!

In het Provinciehuis worden de plannen op een democratische manier gemaakt. De bestuurders komen met ideeën, maar die moeten eerst nog goedgekeurd worden door de leden van de Provinciale Staten. Daarbij geldt: de meeste stemmen gelden. Alleen plannen waar een meerderheid voor is gaan door.

Jij en ik mogen meebeslissen welke mensen in de Provinciale Staten zitten. Elke 4 jaar, op de verkiezingsdag voor de nieuwe Provinciale Staten, kiezen we de politieke partijen die deze mensen mogen leveren. Zo hebben we invloed op wat er in het Provinciehuis besloten wordt, zonder dat we daar elke dag zelf naartoe moeten om mee te praten.

Stemmen is niet verplicht, je mag ook thuisblijven. Maar dat is niet slim. Want als je niet stemt, dan is de kans groter dat er regels en wetten bedacht worden die jij niet ziet zitten. En achteraf kun je daar niets meer aan doen...

Het stemmen zelf is niet zo ingewikkeld. Wel is het lastigs om uit te vinden welke politieke partij het beste bij jou past. Je hebt daar nu al eens over nagedacht, maar als je straks echt mag stemmen, is het goed om er nog eens met andere mensen over te praten. Mensen die je vertrouwt en die ongeveer net zo denken als jij. Welke partij raden zij aan?

Les 9. Ben jij er klaar voor?

Sluit het project af door iedereen het **certificaat Bijzondere Burger** (*Provinciale Staten*) te overhandigen.

De leerlingen zijn nu voorbereid op deelname aan de democratie en daarmee weer een stap dichterbij volwassenheid.

